

CUM S'A STRICAT

LIMBA ROMÂNEASCĂ

STUDIU LITERAR ȘI FILOLOGIC

DE

I. N. LAHOVARY

DOCTOR ÎN DREPT, LICENȚIAT ÎN LITERE,
LAUREAT AL CONCURSULUI GENERAL DIN PARIS

EXTRAS DIN «CONVORBIRI LITERARE»

BUCUREȘTI

Instit. de Arte Grafice CAROL CÖBL S-sor I, St. Rasidescu
16, Strada Doamnei, 16

1911.

29.817.

CUM S'A STRICAT

LIMBA ROMÂNEASCĂ

STUDIU LITERAR ȘI FILOLOGIC

DE

I. N. LAHOVARY

DOCTOR ÎN DREPT, LICENȚIAT ÎN LITERE,
LAUREAT AL CONCURSULUI GENERAL DIN PARIS

Donațiunea Maiores

EXTRAS DIN «CONVORBIRI LITERARE»

BUCUREȘTI

Inst. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-sor I. St. Rasidescu
16, Strada Doamnei, 16

1911

29.617.

4R(05)
8R.08(05)

CUM S'A STRICAT LIMBA ROMÂNEASCĂ ¹⁾

În seara de 13 Martie 1906, o mișcare violentă s'a produs pe ulițele Capitalei; studenți, școlari, manifestați de toate categoriile s'au adunat cu sgomot și larmă mare pe piața Teatrului Național; au năvălit cu sila în sală, au dat cu pietre în soldații însărcinați cu paza ordinii, dintre care mai mulți au fost răniți; trăsuri în care se aflau femei gătite de sărbătoare, ce se duceau la teatru, au fost atacate pe stradă și bieteles cucoane s'au întors speriate acasă, astfel că reprezentarea din acea seară nu s'a putut da.

Care era pricina ce ridicase protestările sgomotoase ale tineretului universitar, precum și ale școlariilor învățământului secundar? Eră vorba de o crimă de les-naționalism, de o pingărire a Teatrului Național.

O societate de binefacere *Obolul*, care vine în ajutorul copiilor săraci, a orfanilor, dându-le bani, îmbrăcându-i la Paști și la Crăciun, înlesnindu-le mijloace de a învăța o meserie și d'ași câștigă viață, organizase, ca și în alți ani, o reprezentație la teatrul național, în folosul fondului său, și pe lângă o piesă românească, pusese (*Proh Pudor*) pe program și un vodevil franțozesc ce urmă să fie jucat în limba franceză de către niște artiști amatori: doamne și domni, din societatea Bucureșteană.

Biruința manifestaților a fost desăvârșită. Organizatorii

---

(1) Pentru etimologia cuvintelor românești, am întrebuintat «*Dicționarul Universal al limbii Române*» al lui Lazăr Șeineanu.

serbării de bine-facere au restituit (1) banii luați pentru o reprezentație care nu putuse fi dată; fondul de ajutor al copilașilor orfani a fost redus în acel an în mod simțitor; și în urma celor petrecute, reprezentație de binefacere în limba franceză nu s'a mai dat de societatea *Obolul* la Teatrul Național în folosul copiilor săraci ai Capitalei.

De atunci în fiecare an, precum celebrăm luarea Gri-țiței sau căderea Plevnei, se sărbătorește, de o parte din studențimea românească aniversarea glorioasă a acelei biruințe a naționalismului, a limbei românești asupra străinismului și franțuzismului.

Sărmana limbă românească! A găsit în acea seară, vrednică de amintire, apărători înfocați, ca s'o scape de o primejdie închipuită, d'o ofensă imaginară, rezultând din faptul unei reprezentații la Teatrul Național a unui vodevil francez dat în limba în care a fost scris (2). Dar nimenea nu s'a sculat

(1) Bine înțeles, cea mai mare parte din cei se plătiseră cu prețuri mari lojile și locurile la orchestră, au refuzat restituirea ce li se oferă.

(2) Ca să vie publicul la o reprezentație la care locurile se plătesc îndoit și întreit, trebuie neapărat atracția unei noutăți. Nimic mai firesc de cât reprezentarea uneia din nenumăratele opere dramatice ce în fiecare an ies la lumină, mulțumită Pleiadei de autori de talent cari au făcut din capitala Franței izvorul cel mai bogat al artei dramatice contemporane. Dar nu s'ar putea da oare în traducție românească acele vodevile, comedii? Mai întâi, nu vedem ce ar câștiga prestigiul limbei și al literaturii naționale prin faptul reprezentării unei simple traduceri, căci opera tot străină ar rămâne.

Al doilea: cine nu știe că o operă de această natură pierde, trecând dintr'o limbă într'alta, aproape toată viața, toată frumusețea, toată grația sa? *Traduttore, Traditore*, zic Italianii.

Nu este de mirare că în ziua de astăzi să nu putem încă rivaliza cu cea mai fecundă și cea mai bogată școală dramatică ce este în lume.

Oare este o rușine pentru noi, ca toate monumentele menite acelebra pe oamenii iluștri ai României, începând cu Mihai-Viteazul și Ștefan-cel-mare și încheind cu Ioan Brătianu și Kogălniceanu, să fie opera unor artiști Francezi sau Italiani?

În faza actuală a dezvoltării noastre naționale, n'avem încă și nici

ca să o apere în contra aceloră care de 70 de ani și mai bine, sub pretext de a o curăți de elemente străine au batjocorit-o, au pocit-o, transformând vechea, frumoasa și armonioasa limbă a strămoșilor noștri, limbă vorbită odinioară tot atât—dacă nu mai curat—de către țărani, ca și de cei cu știință de carte, într-o limbă stricată, adeseori caraghioasă, aceia ce numesc francezii un *jargon*, un fel de idiomă artificială ca *Volapückul* sau *Esperanto*.

Și astfel din graiul viu, colorat, plin de dulceață care eșise din gura poporului nostru, au făcut un lucru mort, decolorat, insipid, ca o floare uscată care rămâne fără frumusețe și fără miros.

În zadar au protestat oameni de talent, adevărați erudiți Maiorescu, Odobescu; protestările lor au rămas aproape fără rezultat; lucrarea nefastă a mers înainte, mâini barbare n'au încetat de a măzgăli icoana frumoasă și neprețuită pe care neamul românesc își zugrăvise firea, ideile, simțirile și pasiunile.

Profesorii, institutorii și învățătorii n'au încetat să învețe pe bieții școlari dela sate ca și dela orașe a zice: *fiitor* în loc de *viitor*, (1) *fructe* în loc de *poame*, (2) *dant* în loc de joc; *fluviu* în loc de riu; nesuferitul și pedantescul *ambi, ambele*, în loc de *amândoi, amândouă* (3), după cum au învățat și ei dela

---

nu putem să avem o școală mare de sculptură națională, un număr de artiști români, care să poată executa opere monumentale.

Nu trebuie nici să ne mirăm, nici să ne rușinăm. Va veni de sigur vremea când poporul Român va fi destul de bogat, de înaintat și de numeros ca să producă și o școală dramatică și o pleiadă de sculptori de talent, așa în cât să nu mai fie silit să recurgă la străini pentru slăvirea fiilor săi.

La St. Petersburg, statuia lui Petru cel Mare, ridicată la sfârșitul veacului al XVIII lea, este opera unui artist francez, Falconnet; az Rusia nu mai are nevoie de a chema artiști străini. Va veni vremea și pentru noi; acea vreme n'a sosit încă!

(1) Ca și când francezii în loc de *avenir*, ar zice sub cuvânt de latinizare a limbei : *le futur*.

(2) Latinește : *poma*.

(3) Latinește: *ambo duo*, din care prin contracție s'a format: *amândoi*;

pedanți ignoranți (cel mai primejdios soi de pedanți) care, neștiind aproape de loc latinește, vorbind puțin franțuzește, credeau că fac mai latinească limba românească, înlocuind cuvinte curat latinești prin altele luate din limba franceză și care, une-ori nici latinești de origine nu erau (1).

Iată adevăratul *franțuzism* care a molipsit și stricat limba noastră (2). Iată răul adânc de care au suferit și suferă încă și limba și cultura și literatura noastră.—În contra acestei nenorocite porniri, viu la rândul meu să ridic o protestare, fără nădejde mare de a fi ascultat, dar s'or adăoagă poate alții lângă mine care la rândul lor să ducă lupta înainte. — Va sosi poate ziua când bunul simț, va eși învingător. Să dea Domnul ca acea zi să vie cât mai curând și ca în sfârșit să nu mai vedem pe Români, supt cuvânt de mândrie națională, rușinându-se d'a vorbi românește.

Mă voi sili acum să arăt: I. pentru ceice nu par a fi aflat nici până azi de unde ne-a venit răul, concepția greșită din care au izvorit toate urmările nenorocite pe care toți oamenii iubitori ai limbii românești trebuie să le deplângă.

II. Voi arătă câte vorbe frumoase s'au înlocuit prin altele artificiale, uricioase și neînțelese de popor.

III. Voi arătă urmările nefaste pe care le-a adus acea rătăcire și din punctul de vedere al literaturii naționale și din acela al instrucțiunii și al culturii intelectuale a claselor de jos.

(1) *Ucigaș, ucidere, ucis* (latinește, *occidere*; vechiu francez *occis, occire*), au fost înlocuite prin *asasin, asasinat*, introduse în limba franceză din Asia Mică! În vremea cruciatelor; origina expresiei franceze vine dela capul unei secte de fanatici care îmbătă cu *hașiș* pe adepții lui ca să-i trimeată să săvârșească omoruri; (*hașișin, asasin*). Iată cum s'a latinizat limba românească!

(2) Pe lângă acest franțuzism precugetat, sistematic, născut din ineptia și ignoranța unor preinși reformatori, mai este și altul, provenind din faptul că foarte mulți tineri, învățând în Franța s'au obișnuit a vorbi franțuzește mai mult chiar de cât românește și, cum se întâmplă în asemenea caz, au introdus fără a-și da seamă, în limbă *galicisme*, locuțiunii vițioase din punctul de vedere românesc; dar răul cel mare l'au făcut cei ce au lucrat sistematic, nu inconștient.

IV. Voi arăta prin pilde trase din cărțile vechi, mai ales din cele bisericești, care sunt o neprețuită comoară pentru cei ce vor să învețe adevăratul graiu românesc, cât de frumoasă, de dulce, de expresivă, de bogată eră limba de odinioară și, punând în paralelă aceleași idei exprimate în limba veche și în *Volapükul* de azi, voi lăsa ca cititorul să judece ce am avut și ce am pierdut.

V. În sfârșit voi arăta care este, după mine, leacul la acest rău și unele mijloace de a-l vindeca, dacă nu de tot, — căci din nenorocire răul este prea adânc intrat în organismul nostru — cel puțin d'a-l micșora, și în orice caz, a-l opri a mai merge înainte.

De se va produce o reacțiune salutară în mintea acelor care sunt însărcinați cu conducerea școalelor noastre de toate treptele; de se va convinge elita intelectuală că rău s'a făcut ceea ce de 70 de ani se face, că bine ar fi să ne lepădăm de pedantismul francezo-latinesc, care ne-a dat o caricatură de limbă; dacă ar urma pilda bună dată de adevărații poeți (Coșbuc, Goga etc.) care nu se sfiesc a scrie cum au vorbit Românii de atâtea sute de ani, vom fi vindecați în parte de boala de care atâția ani am suferit!

CAPITOLUL I.

Ce este o limbă? Cine o face? Cum evoluează?

O limbă este un organism viu. Ca tot ce este viu, se află în stare de veșnică transformare; crește, se dezvoltă; une-ori dă îndărăt; precum din lemnele unei păduri, din crăcile și frunzele unui pom, unele se usucă și cad, și sunt înlocuite prin altele noi, tot așa sunt cuvinte, locuțiuni care se șterg încetul cu încetul din mintea poporului, și sunt înlocuite prin altele noi; pe lângă aceasta, mărimdu-se cercul ideilor unei națiuni, este firesc lucru ca pentru idei noi necunoscute strămoșilor noștri, să întrebuițăm cuvinte noi (1)

1) Astfel vedem că *Lucretiu* (*De Natura Rerum*) marele poet — filosof, având a exprima în limba latină ideile filosofiei și ale meta-

nimic mai firesc, nimic mai legitim și nu ne putem mira, dacă limba Românilor dela începutul veacului al XX-lea nu seamănă întocmai cu limba din scrierile vechilor noștri cronicari; precum nici limba franceză de azi, nu este aceeași ca cea dela începutul Renașterii sau nici chiar ca cea din vremea lui Ludovic al XIV-lea care a fost veacul de aur al limbii și al literaturii franceze.

Legile și normele acestei firești și inevitabile evoluții a oricărei limbi, le găsim expuse în *Arta Poetică* a lui Horațiu, cu o minunată precizie și tot de odată cu bunul simț care este caracteristica omului în adevăr superior. Poetul, mai întâi, revendică pentru sine dreptul d'a introduce în limba latinească cuvinte noi, precum au făcut cei dinaintea lui: Caton (în prosă) și Eniu (în poezie), care au învațit limba părintească:

- ... „*Ego cur acquirere pauca,*
 „ *Si possim, invideor, cum lingua Catonis et Enni*
 „ *Sermonen patrium ditaverit, et nova rerum*
 „ *Nomina protulerit?* (1).
 „ *Dabiturque licentia sumta pudenter*
 „ *Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem si*
 „ *Graeco fonte cadant, parcè de torta...* (2). și poetul încheie cu aceste versuri care descriu pe scurt în modul cel mai precis și totodată cel mai deplin, modul cum evoluează și se transformă o limbă.

Multa renascentur quae jam cecidere, cadentque
Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

fisicei Eline necunoscute până atunci de Romani, se plânge de sărăcia limbei latine: *Propter egestatem linguae..*

(1) De ce dacă pot și eu să câștig câteva cuvinte nu mi s'ar da voie, pe când limba lui Caton și a lui Eniu a învațit graiul părintesc dându-ne numiri noi ale lucrurilor?

(2) „Și se va da voie de care să ne servim cu discrețiune (expresia poetului este mai energică: *pudenter*, cu pudoare, (rușinos) și cuvintele noi create de curând vor avea trecere dacă vor veni din isvor elin, luate cu parcimonie.

Quem penes arbitrium est, et jus et norma loquendi (1).

După cum vedem, Horațiu nu este de loc în privința limbei, un conservator îndărătnic, un dușman al noutăților; din contră revindică cu tărie dreptul de a introduce cuvinte noi, neologisme, în limba strămoșească și expune în mod și elegant și limpede, teoria evoluției firești a graiului omenesc. Care sunt însă cele două idei fundamentale ale teoriei lui Horațiu în această privință, idei care sunt diametral opuse metodei întrebuițate de pretinși reformatori ai limbei românești?

Antai: cumpătarea: Această idee o exprimă de trei ori; *licentia. sumta pudenter* (cu moderațiune, cu rușine) *Nova verba.. și Græco fonte cadant, parce detorta* (cuvinte noi luate cu parcimonie din isvorul Elin).

Și în sfârșit „*Ego cur acquirere pauca etc.*

Ce cere poetul? dreptul de-a dobândi puține cuvinte noi.

Cât de departe suntem de pedanții care într'o bună zi s'au așezat pe scaunul de judecător, au chemat dinaintea Tribunalului lor pe biata limbă românească invinuită de corupțiune, de străinism, și au hotărât isgonirea cu sutele și cu miile a cuvintelor dovedite sau bănuite a fi străine, între care, cum voi arăta mai la vale, o mulțime de cuvinte curat latinești!

A doua idee fundamentală a lui Horațiu se deosibește încă mai mult de metoda așa zișilor reformatori ai limbei Românești.

Horațiu (ca toți scriitorii de geniu, ca Rabelais, Molière sau Lafontaine la Francezi) recunoaște în această materie suveranitatea poporului.

Limba n'o făuresc cărturarii, n'o decretează filologii din fundul bibliotecii lor. Nu! ea ese din geniul, din firea, din temperamentul, din moravurile unui popor (2). Obiceiul, uzul

(1) Multe vorbe se vor renaște care acum sunt căzute, și altele vor cădea care astăzi sunt în onoare, de vă voi uzul care are și puterea și jurisdicțiunea și dreptul de a statornici normele în privința limbei.

(2) Este cunoscută vorba lui Molière care ziceă că spre a învăța

este în această privință suveran desăvârșit. Cu câtă energie exprimă Horațiu această idee, îmbrăcând pe acest stăpân al limbei cu toate atribuțiile suveranității; dreptul (*jus*) jurisdicțiune (*arbitrium*) dreptul d'a legifera: (*Norma*).

Aceasta nu vâ să zică, bine înțeles, că în evoluția unei limbi, scriitorii, poeții, filosofi, oratorii, n'au și ei o parte mare și legitimă.

Ei sunt aceia care din limba populară fac o limbă literară, mai bogată, mai complexă și mai nuanțată; dar la temelia lucrării lor este idioma cea adevărată, aceea a poporului, și nici unuia din scriitorii geniali: Lucrețiu, Virgiliu Horațiu, la Latini; Petrarca și Dante la Italieni; Malherbe, Corneille, Molière și alți atâția la Francezi; Goethe și Schiller la Germani, care au dat forma desăvârșită și literară limbei populare a neamului lor, nu le-a trecut vre-o dată prin minte ideea caraghioasă d'a se pune să fabrice în cabinetul lor de lucru o limbă nouă, artificială, după un sistem preconcept (1) și fără a ține socoteală de trecutul, de geniul, de istoria poporului lor; tot așa și la noi poeții cei adevărați, Alexandri, Eminescu, Coșbuc etc. întrebuintează mai nainte de toate graiul poporului și folosindu-se bine înțeles de dreptul d'a introduce în limbă cuvinte și locuțiuni noi (*licenția sumta pudenter*) nu s'au sfiit a vorbi ca poporul și n'au fugit de vorbele de origină nelatinească. Cine vreă să-și facă o idee despre frumusețea adevăratei limbi românești, citească numai câteva strofe din *Adio Moldovei*, *Steluța*, *Nunta Zamfirii*, spre pildă, și să le pue alături cu vreuna din poeziile scrise în limba neo-românească. Astfel

---

adevărata limbă franceză, se duceă unde? La Piața Mare (Halle) din Paris; acolo ascultă și învață.

(1) Un poet de altmintrelea poet adevărat și mare, *Ronsard* a făcut o încercare în această direcție. Bunul simț neclintit al poporului francez nu l'a urmat pe această cale. Eată cu ce asprime, împinsă chiar până la nedreptate, judecă Boileau (*Art Poétique*) încercarea lui Ronsard:

„Mais sa Muse en français parlant grec et latin

„Vit dans l'âge suivant par un retour grotesque

„Tomber de ses grands mots le faste pédantesque

cum a eșit din oficina pedanților care, sub pretext de regenerare, s'au pus să fabrice o limbă românească nouă și n'au isbutit de cât să strice ceea ce promisem dela părinții noștri.

Care a fost rătăcirea, acelora care au început de mai bine de 70 de ani lucrarea nefastă de pretinsă reformă a limbei românești?

La început găsim o idee de nationalism exagerat, rău înțeles; voința, dealmintrelea vrednică de toată laudă, d'a adeveri înaintea lumii faptul că poporul Român este de viță Romană, că se trage din Coloniile lui Trajan și că limba noastră face parte din familia mare a limbilor neo-latine; fapt de altmintrelea recunoscut încă dela sfârșitul veacului al XVIII-lea și dela începutul veacului al XIX-lea de călătorii din Europa apuseană cari ne-au vizitat pe vremuri (1) prin urmare cu mult înainte d'a se începe mișcarea, de așa zisa, regenerare (? ?) și de latinizare a limbei Românești.

Cel d'întăiu lucru de făcut în această direcție eră înlocuirea alfabetului cirilic prin cel latinesc; reformă cât se poate de legitimă și care, smulgând masca străină a idiomului strămoșești, lasă îndată să se recunoască adevărata ei fizionomie, și nobila familie din care se trăgea.

Ce om, nu numai din țările neo-latine, dar și din cele Anglo-Saxone sau Germane, cunoscător al limbei latine ar fi stat un minut la îndoială și n'ar fi recunoscut o limbă neolatină citind scrise cu litere latinești cuvinte ca: *an, lună, frig, cald, om, bărbat, femeie, muiere, frate, soră, socru, ginere, nepot,*

(1) Astfel Prințul de Ligne care sub domnia celui din urmă Mavrocordat (sfârșitul veacului al XVIII-lea) a petrecut câțeva vreme la Iași, constată faptul; tot așa și Englezul Wilkinson care la sfârșitul cărții ce a scris sub titlul „*Tableau historique, politique et géographique de la Moldavie et de la Valachie*“ publicată la 1824 (Edițiunea a doua a traducțiunii în limba franceză: Bomber, Paris) dă la sfârșitul cărții sale o mică listă comparativă de cuvinte similare românești (pe cari le numește *Moldovenesți*) cu cuvinte franceze, italiene și latinești.

vieața, moarte, lung, lat, larg, urs, lup, vulpe, vacă, bou, taur, aur, argint, fier, mort, viu, alb, negru, munte, vale, lac, mare, și altele atâtea care la noi au rămas poate mai aproape de limba vechilor romani, decât bunăoară la Francezi sau Spanioli?

Introducerea alfabetului latin trăgea după sine alcătuirea și statornicirea unei ortografii noi; după oare-și care îndoeli și rătăcirii pornite tot din ideea unui pedantism etimologic (1) încetul cu încetul s'a format și fixat o ortografie destul de simplă și care — spre marele folos al claselor de jos pentru care o ortografie complicată (2) constituie o greutate mare — nu prea depărtează limba cea scrisă de limba cea vorbită.

Fără îndoială, nu la înlocuirea alfabetului cirilic prin cel latinesc se putea mărgini mișcarea de modificare a limbei românești în cursul veacului trecut.

Limba, organism viu ca și poporul ce o vorbește, este icoana ideilor, a culturii, a civilizației sale; întinzându-se cercul ideilor, vorbe noi trebuiau să exprime noțiunile cu care se înavuțise patrimoniul intelectual al poporului; schimbându-se cultura și educația (cum s'a întâmplat la noi când cultura și limba franceză au înlocuit pe cele grecești) neapărat că multe cuvinte odinioară întrebuițate au fost înlocuite cu altele noi cari aveau să capete dreptul de cetățenie.

Cunoștința din ce în ce mai răspândită a limbei și a literaturii franceze trebuia să aibă două urmări; una firească și legitimă: pentru ideile cele noi pentru cari trebuiau cuvinte noi, limba poporului educator al Romanilor, — limba neo-latină ca și a noastră, — eră dela sine indicată, spre a ne da cuvintele, expresiunile, locuțiunile ce ne lipseau; (3)

(1) Spre pildă: *aqueste, aquele* în loc de *aceste, acele*; *volia, nevolia*, în loc de *voie, nevoie*, *celli boni* în loc de *cei buni*; *scambattione* în loc de *schimbare, baserica* !! în loc de *biserica*! (Laurian și Maxim).

(2) Cum este spre pildă ortografia franceză.

(3) Astfel vedem că în limba franceză, cuvintele de sport, *handicap*

cealaltă mai puțin legitimă eră aproape inevitabilă; obiceiul de a vorbi și d'a scri mult o limbă străină, produce neapărat o infiltrație a unor expresiuni și locuțiuni dintr'o limbă într'alta; răul nu este mare când acea infiltrație nu ia proporțiunile unei inundații, dar ceea ce este nesuferit, ceea ce e cu desăvârșire dăunător, și mai ales ceea ce strică o limbă, este invaziunea unor locuțiuni speciale, caracteristice, (numite *idiotisme* în limba gramaticală) luate dintr'o idomă streină și care niciodată nu se pot traduce *ad-litteram* în alta (1).

Ei bine, de acest rău suferă de mult graiul Românesc vina aici nu e atât a profesorilor fabricanți de Volapück, cât a *relelor deprinderi ale societății noastre* care n'a controlat cu destulă severitate și băgare de seamă invaziunea în limba națională a unor locuțiuni vicioase, și, — învățată fiind a le găsi corecte în limba franceză, — n'a băgat de seamă că, introduse în cea Românească, erau de răs și că mai bine ar fi fost a vorbi o limbă Românească curată, decât o curcitură de limbă, care nici românească, nici franțuzească nu este.

Astfel spre pildă în limba franceză cuvântul „*air*“ (aer) are între altele, și înțelesul de fizionomie, înfățișare; „*L'air du visage*“.

Stud-Book, turf); multe din cele relative la căile ferate (*rail, tunnel, Wagon*) sunt împrumutate dela Englezi; în limba militară Germană, *Armee Corps; Division; Regiment; Infanterie, Soldaten*, etc sunt luate dela Francezi. De ce? Cele dintăiu căi ferate au fost construite în Anglia; dela Englezi s'a introdus în Franța obiceiul și gustul *Sportului*. Franța, care multă vreme a avut cea mai puternică organizare militară în Europa, a fost în această privință model pentru toate celelalte națiuni: și de aceea și terminologia militară este franceză.

(1) Spre pildă Germanii zic în limba familiară și populară: *Das ist mir Worst*, Francezii zic; *je m'en bats l'œil*.

Inchipuți-vă Francezul zicând: *Cela m'est saucisse*; sau Românul: *Mă bat pe ochi*.

Aceste idiotisme trebuie neapărat să rămăie în țara unde s'au născut și nu se pot nici odată importa în alta.

„Chacun pris en son *air* est agréable en soi;

„Ce n'est que *l'air* d'autrui qui peut déplaire en moi.
(Boileau).

De unde locuțiuni ca acestea:

Il a *l'air* de vouloir dire;....

Il a *l'air* mécontent, etc., etc.

Noi în loc să zicem pe românește:

Par c'ar vrea să zică;

Pare a fi nemulțumit, sau se arată nemulțumit; ne-am obișnuit să zicem; *are aerul* d'a zice, *are aerul nemulțumit*, fără a ne da seamă cât de caraghioasă este zicerea.

Inchipuiți-vă Germanii zicând:

„*Er hat die Luft zu sagen; Er hat die Luft unzufrieden!!*

Altă pildă: în limba Franceză, *le ciel* (Cerul) însemnează prin metaforă și *Dumnezeirea*:

„*Le ciel, le juste ciel* par la meurtre honoré.

„*Du sang de l'innocence est il donc altéré?*“, (Racine; Iphigénie).

Astfel se explică de ce Francezii zic:

Ciel! Grâce au Ciel; Plût au Ciel; Fasse le Ciel, etc. etc.

Noi ne-am pus să zicem: *Facă Cerul* în loc de: Să dea Domnul; *Grație cerului* în loc de Slavă Domnului (1).

De câte ori am auzit la Teatrul Național cu o crispațiune nervoasă intensivă exclamațiuni de felul ăsta: *Cerule!* sau chiar *Mari Zei!* (Grands Dieux) și atâtea alte galicisme cari strică cu desăvârșire stilul unei opere teatrale.

Eată adevăratul *Franțuzism* de care ar trebui să ne fie rușine când îl vedem infectând repertoriul Teatrului Național; aici este răul cel adevărat, iar nu în reprezentarea accidentală a unui vodevil dat în limba în care a fost scris, și care prin traducere ar pierde tot hazul și toată grația sa.

(1) Noi rîdem când auzim pe Cucoana Chirița zicând: *J'ai lave le tonneau* (am spălat putina); *J'ai donné une bouche à la cuisinière* (am dat o gură bucătăresei) și nu ne dăm seama că adeseori în presă în cuvântări politice, în scrieri literare chiar, vorbim o românească tot atât de caraghioasă ca franțuzeasca bieteii Cucoane.

Dar răul acesta, cât a fost el de mare și de vătămător, nu este cel mai rău din câte s'au năpustit asupra bieteii limbi românești.

Adevărații ei dușmani, acei cari au desfigurat-o și au stricat-o, sunt oameni cari în mod sistematic pornind dela o idee greșită au avut pretenția și și-au însușit dreptul *de a fabrică o limbă Românească nouă*, întocmai cum fac acei, care în dorința de a da națiunilor civilizate o limbă de afaceri universală și lesne de învățat, au fabricat „*de toutes pièces*“ cum zic Francezii, cele două idiome artificiale numite *Volapük* și *Esperanto*.

Imprejurările în care a început mișcarea sunt cunoscute; sistema de curățire a limbii, de isgonire a tuturor cuvintelor ce nu erau latinești, a luat naștere în Transilvania.

În lupta crâncenă ce o duce poporul Român de dincolo, pentru apărarea naționalității și a limbei sale, legitima mândrie a originei noastre latine a împins pe conducătorii mișcării naționale la o adevărată erezie: *latinizarea artificială, sistematică a limbei naționale*; și atunci au ajuns la această concepție extraordinară: au considerat limba Românească, cea vorbită de atâtea veacuri de milioane de oameni, *ca neavând ființă*; au crezut că un mic număr de oameni puteau să-și însușească dreptul de a o trata după bunul lor plac, de a elimina din idioma vorbită de zece milioane de ființe omenești, cuvinte cari exprimau idei fundamentale, cuvinte transmise din generație în generație de mai bine de o mie de ani, și să le înlocuiască cu altele noi fabricate de dânșii.

Odată ce am intrat pe această cale, toată lumea s'a pus să curețe, să purifice, să dreagă limba Românească; toți și-au inchipuit că puteau facep exeriețe cu dansa ca în *anima vili*. Și care eră *anima vilis*? Limba părinților, a strămoșilor noștri!

Rezultatul îl vedem cu toții: Invățați, jumătăți de învățați, ignoranții mai ales s'au pus pe lucru (1).

Cu toții s'au crezut în drept a face și a desface; a elimina cuvinte intrate adânc în geniul, în tradițiunile, în zicătorile poporului; a le înlocui prin altele fabricate de dâșii și din epurațiune în ameliorațiune, din latinizare în modernizare, au ajuns să încurce ideile poporului, să facă pe țărani și pe muncitorii din orașe să întrebuințeze pe dos, *anapoda* cum se zicea odinioară, „à tort et à travers“ cum zic Francezii, niște vorbe necunoscute lor, neînțelese, sau rău înțelese de dâșii.

Ciudat mod d'a înțelege patriotismul și mândria națională! S'au lepădat de graiul părinților lor; le-a fost rușine de dânsul ca și când ar fi fost o limbă păsărească, idiomă bâlbâitoare a unei populații de Zuluși sau de Polinesiani; și n'au văzut că adevărata rușine nu eră d'a avea într'atâtea cuvinte latinești și unele luate dela popoarele ce ne înconjoară, ci de a vorbi o caricatură de limbă de care poeții noștri cei advărați au știut, slavă domnului, a se feri, dar care domnește vai! în presă, în politică, în școli, și în vorbirea de toate zilele.

CAP. II.

Slavismul în limba Românească. Cum s'a curățit limba de slavism: rezultatul.

Lupta cea mare a ultra latiniștilor a fost dusă bine înțeles în contra elementului slav intrupat *ab antiquo* în limba Românească; din toate elementele străine de latinism

---

(1) Astfel spre pildă la Biserica Cretzulescu, am auzit uimit pe preoți zicând: drept credincioșilor *Christiani*! Așa dar *nici Creștinii* nu mai au dreptul d'a fi Români! Inchipuiți-vă un preot Francez zicând: Christian în loc de Chrétien sub cuvânt că vorbind astfel se apropie mai mult de limba mumă.

ce s'au introdus în cursul veacurilor în limba urmașilor coloniilor lui Traian, acela este cel de căpetenie, fiind și cel mai mare la număr, dar mai ales fiindcă de multe veacuri o mulțime de cuvinte slavonești erau contopite cu desăvârșire în limba națională; intraseră așa de adânc în cugetul poporului, în cât făceau parte dintr'o mulțime de locuțiuni, de zicători; în sfârșit fiindcă multe din ele aveau o mulțime de derivate care cu greu se pot înlocui, așa încât, orice încercare de a elimina acele cuvinte din limba vorbită și scrisă de atâtea sute de ani, de atâtea milioane de Români, trebuiă să aibă ca urmare firească, desfigurarea limbii, alterarea ei, și înlocuirea graiului colorat, expresiv, original al poporului Român printr'o limbă stricată, artificială, lipsită de originalitate și aproape desbrăcată de toată frumusețea ei firească (1). Intreb acum: de ce s'a făcut aceasta?

Ce nevoe? Ce folos? Ce câștig? Ca să dovedim lumii că eram popor de viță latinească? Dar dovada eră făcută: Destul să se adune miile de cuvinte curat latinești de care e plină limba Românească, mai ales cuvintele cari sunt la temelia ori cărei idiome; acelea cari exprimă idei ce

(1) Celor ce vor voi a'și da seama de acest adevăr le voi arăta o metodă pe cât de lesne de întrebuițat, pe atât de demonstrativă: să traducă din Românește în Franțuzeste un articol de jurnal (din cele mai bine scrise) sau un discurs politic în stilul nou; vor vedeă că traducerea Franceză este mai bună decât originalul Românesc, limba noastră de azi ne fiind decât o imitație și o contrafacere a celei Franceze. Să încerce din contră traducerea în limba Franceză a unui basmu popular, a uneia din frumoasele poezii ale *Folklorului* nostru; vor vedeă cu ce greutate va putea să treacă dela o idiomă la cea laltă și cât va pierde în grație, în culoare, în vioiciune, frumoasa limbă a strămoșilor noștri prin transpunerea într'o idiomă străină. Sau să pue alături acelaș text din Scriptură, spre pildă din Cântarea Cântărilor în vechea limbă românească cu altul în cea franceză și vor vedeă că limba românească, inferioară celei Franceze în multe privinți, este pentru ideile religioase mai frumoasă, mai maiestooasă, mai aproape de structura stilului din limba latinească.

nici un popor nu le pierde nici odată din vedere, ce nu ies nici odată din mintea și memoria lui; toate acestea sunt latinești, și mai puțin alterate la noi poate, de cât la celelalte popoare neolatine, afară de Italieni.

Așa dar, dacă eră vorba de a dovedi filiațiunea noastră, lucrarea de reformă a limbii eră fără nici un folos; dovada eră făcută, și nici un savant serios și nepărtinitor nu mai contesta latinitatea limbei românești.

Care putea dar să fie scopul și rezultatul încercării de isgonire din limba Românească a cuvintelor isvorite din limba Slavă? Nu putea fi altul, decât a susține o minciună și un *non sens* istoric și filologic!

Cum au putut vre-odată oameni cu judecată, oameni cu mintea sănătoasă, să creadă că vor putea șterge istoria și trecutul unui popor; că vor putea amăgi și înșela pe filologii pătrunzători, pe savanții istorici ai Europei culte, care au isbutit să descifreze hieroglifele Egiptiene și scriptura *cuneiformă* Asiriană, și să-i facă să creadă că, între toate popoarele de pe fața, pământului, singuri Românii (alt exemplu n'ar fi în istoria lumii) ar fi putut să trăiască veacuri întregi, despărțiți de popoarele neolatine, înconjurați de Slavi, de Unguri, de Turci, fără ca să se întâmple și la dânșii ceea ce s'a întâmplat în toate vremile, în toate țările, la toate popoarele: ca în limba lor să se amestece cuvinte luate dela popoarele cu care mereu erau în contact, cu care aveau relațiuni zilnice de tot felul.

Dar această minciună o desmințeau toate monumentele noastre mai vechi în care vedem inscripțiunile săpate în piatra mormintelor, la intrarea Biseriilor, scrise în limba Slavonă; toate hrisoavele, toate documentele care până la veacul al XVII l-ea au fost scrise în acea limbă.

Precum în țările apusene în tot cursul veacului de mijloc, limba actelor publice, a documentelor oficiale a fost cea latină iar nu cea vorbită de popor, și acesta nu numai la Francezi sau la Italieni, ci și la popoarele de viță Ger-

mană; la noi limba Bisericească, multă vreme, ca și aceea a actelor puterii publice, a fost cea slavonească (1).

Atunci cum să ne mirăm sau să ne rușinăm dacă în limba noastră au intrat și au căpătat drept de cetățenie un număr însemnat de cuvinte slavonești? De ce să le isgonim? Ca să ștergem istoria? Ca să afirmăm înaintea Europei o minciună? Ca să înșelăm pe filologi?

Să luăm o pildă dela un popor mare și ilustru.

Poporul Englez este în marea lui majoritate de neam German; Anglii și Saxonii erau populațiuni Germanice; mai sunt populațiuni de origină Celtică (2); cuceritori veniți la 1066 din Normandia (3) erau niște Danezi francizați. Numărul lor a fost foarte mic în raport cu acela al populațiunii cucerite, și a cărei limbă eră de viță Germană. Ei bine, limba Engleză de azi, deși fondul este German, conține mai mult de 50% cuvinte Franțuzești, aduse de mica minoritate cuceritoare. Trecut-a prin mintea unui Englez această idee ciudată? Fiindcă ne tragem mai toți Englezii din Angli și din Saxoni, fiind-că am dat chiar numele de Anglo-Saxon unui neam care astă-zi și-a întins domnia în lumea întreagă și stăpânește continente nemăsurate, vom șterge din limba noastră toate cuvintele Franceze, le vom înlocui cu altele luate din limba mămă, adică din cea Germană veche; și vom curăți astfel limba națională de elementele străine aduse la noi de cuceritori străini. Ce ar fi fost în Englitera? Ce hohot? Ce batjocură! Ce scandal, dacă ar fi cutezat ciți-va rătăciți să decreteze lepădarea limbei naționale așa cum au făcut-o trecutul, istoria, geniul po-

---

(1) Azi încă în Englitera unele formule oficiale au rămas franceze: *Si veut le roi. Car tel est notre bon plaisir; Dieu et mon Droit; honni soit qui mal y pense* (Deviza ordinului Jaretierei) rămășițe și amintiri ale cuceririi Normanșilor.

(2) De unde numele de Marea Britanie.

(3) Populația acelei provincii Franceze venise din Danimarca Northmani (oameni dela Nord), Normands.

porului Englez, și cu dela sine putere s'o înlocuiască prin alta fabricată de dâșii în biblioteca lor, cu ajutorul lexicului și al gramaticii.

În Franța, în veacul al XVI l-ea în vremea numită a *Renașterei* s'au găsit câțiva oameni printre care a fost și un poet mare, Ronsard, care în entuziasmul lor pentru literaturile clasice — la studiul cărora, după o lungă uitare, se dedeau din nou cu dragoste de Neofiți, — au făcut o încercare de latinizare peste măsură a limbei franceze. O altă încercare—aceia îndrumată pe altă cale—care și dânsa putea strica limba, s'a făcut pe la începutul Domniei Regelui Ludvic al XIV-lea. Câte-va Doamne din înalta aristocrație (1) au început, subt cuvânt de delicateță și de eleganță, a vorbi o limbă artificială, întortochiată, plină de afecțiune.

Nici una din aceste încercări n'a isbutit și n'a putut altera multă vreme graiul poporului; primejdia ce amenința frumoasa limbă Franceză a fost repede înlăturată.

Două sentinele neadormite veghiau și au scăpat'o și de pedanți și de ultraeleganți. Întâi: bunul simț vârtos, înăscut în firea poporului Francez: al doilea, duhul său ironic și darul ce-l au chiar oamenii cei de rând și inculți d'a simți și d'a batjocori îndată tot ce este vrednic de răs.

Am văzut cu câtă severitate a judecat Boileau în *Arta Poetică* încercarea lui Ronsard; un contemporan al acestui din urmă poet, un scriitor din vremea *Renașterei*, Rabelais cu verva sa bufonă a luat în răs în mod crud și plin de duh, pe pedanții cari voiau să latinizeze limba franceză.

O citațiune mai lungă (2) ne va arăta în ce mod nemilos a batjocorit Rabelais pe acei îngânfați ce se arătasera în zilele lui.

Comment Pantagruel rencontra un Limosin qui contre-

(1) Poreclite: *Les Précieuses*.

(2) *Gargantua*. Cart. II Cap. 6.

fesait le languaige francois (1) „Tu viens donc de Paris, dit-il.
 „Et à quoi passer vous le temps.... à Paris? Respondit
 „l'*escholier*: Nous *transfrêtons* la *Séquane* au *diulucule* et
 „*crêpuscule*. Nous *dèambulons* par les *compites* et *quadri-*
 „*vies* de l'*urbe*, nous *despumons* la *verbocination latiale*....
 „à quoi Pantagruel (2) dict: quel diable de languaige est cecy?
 „Par dieu tu es quelque hêrêticque? Seigneur, non. dit
 „l'*escholier*... Je dilige mes *proximes*....

„Je serve les prescripts décalogiques.—
 „Bien est *vériforme* que à cause que Mamone ne
 „*supergurgite* goutte en mes *locules*, je suis quelque
 „peu rare et lent a supêrêroger les elemosynes à
 „*ces égènes queritans* leur *stipe hostiatement*.

„Et bren, bren, (3), dist Pantagruel, que veut dire ce fol?
 „A quoi dist un de ses gens: Il ne fait qu'écorder le
 latin et croit ainsi pindariser.... et luy semble qu'il est

(1) Cum a întâlnit Pantagruel pe un Limosan care schimonosia limba franțozească.

„Așa dar vii dela Paris? zise el. Și cum petreceți voi p'acolo?
 „Răspunse școlarul: *Transfretăm Sequana* la orele ante — și post
 „*meridiane*. *Deambulăm* prin *Compitele* și „*quadriuite* (răspântiile).
 „*urbei*; *despumam verbocinațiunea latială*....

(2) „La aceasta zise Pantagruel: „Ce naiba de vorbire este asta?
 „Pe legea mea, tu ești vr'un eretic — Nu Domnule, zise școlarul. —
 „*Diligez* (iubesc) pe *proximii* mei (pe aproapele meu); Servez (pă-
 „zesc) prescriptele decalogice.... *Veritabil* e că din cauza că Mamona
 „nu varsă picătura în *tezaurul* meu, sunt cam rar și *lent a superroga ele-*
 „*mosine* acelor *egenți* cari cer un *stipe* pe la hostii (adică nu preă milue-
 „scu pe cei săraci care umblă cerșind pe la porți)“. C...c... zise Panta-
 „gruel,... Ce vreă să zică nebunul ăsta? „Domnule zise unul din oameni
 lui: Nu face altceva decât să jupoae limba latinească; și crede astfel că
 vorbește ca un Pindar. Și se crede mare orator Francez fiindcă nu
 bine voește a vorbi ca toată lumea. — Jupoi limba latinească, pe legea
 mea, am să te jupoi pe tine de viu. (a jupoi o limbă, adică a vorbi stricat,
 este un galicism, dar nu se putea traduce altfel gluma lui Pantagruel).

(3) Aici avem un specimen al așa numitei glume Rabeleziane,
 foarte piperată și care nu se sfiește a întrăbuința cuvintele chiar
 murdare ce es din gura poporului de jos.

quelque grand orateur en français parce qu'il dédaigne l'usage commune de parler.

„... lors le prit à la gorge, lui disant: „Tu écorches le latin: par saint Jean... je t'écortcherai. tout vif“

Atunci, bietul școlar pedant cere ertare în limba vulgară, țărănească (*patois*) a provinciei sale, și'l lasă Pantagruel: *A cette heure parles tu naturellement; ainsi le laissa.* (Acum vorbești ca toată lumea...și-i dete drumul).

Citind această satiră scrisă de Rabelais cu 300 și mai bine de ani înainte d'a se ivi școala reformatorilor limbei românești, ai crede că i-a cunoscut, i-a auzit, le-a citit lucrările, Studentul caraghios al lui Rabelais zice la *Sequane* în loc de *Seine*, cum au învățat profesorii noștrii pe școlari a zice: *Fluviul Danubiu* în loc de *râul Dunărea*. *L'Urbe* de care ride Rabelais, înflorește de 40 de ani în publicațiunile noastre oficiale:

Primăria *Urbei Mizil*; Primăria *Urbei Ploești* etc. Mahalalele s'au făcut *Suburbii* și deci ar trebui ca mahalagioăcele. latinisându-se și ele, să se facă *Suburbioaice* !!

Coincidență vrednică de însemnat!

Rabelais ca să și bată joc de studentul pedant care nu vrea să vorbească ca toată lumea, îi pune în gură o frază ca raghioasă pe care o găsesc identică și propusă Românilor, în mod serios în *Glosarul D-lor. Massim și Laurian*.

În loc d'a spune că nu poate milui pe săracii care cerșesc pe la porți, studentul lui Rabelais, vorbește de *elemosină*, *de egenți*, *de stipe*; ei bine toate aceste cuvinte le găsim în *Glosarul* celor doi Academiciani care propun cuvintele de *elemosină* și *stipe* în loc de milă; *pauper* sau *egente* în loc de sărac (1).

Așa dar pe când, Rabelais zice în batjocură „*Suréroger élémossynes. aux egènes queritans leur stipe*“.

(1) *Glossar. Laur. și Massim V^o Milă 3° Elemosină; stipe dat indigenților. Miluire a face elemosina: a da stipe V^o sărac Pauper; egente.*

Academicienii noștri în glosarul elaborat *după însărcinarea dată lor de societatea Academică Română* (1) propun în mod serios Poporului Român d'a zice d'acum înainte, nu că miluește pe săracii care cerșesc, ci că *da elemonsynă egenților care cer un stipe!!!*.

Eată dar că fraza caraghioasă, scornită în scop de batjocură de Rabelais pe la 1532, o găsim la 1876 într'o lucrare serioasă propusă Românilor în mod serios de doi scriitori însărcinați de către cea mai înaltă Instituțiune Culturală a României, cu curățirea și înfrumusețarea limbei Românești!

Și așa de convinși sunt scriitorii Glosarului de bunătatea operei ce au început, în cât eată-i că închee tocmai partea Glosarului privitoare la cuvântul *milă* prin următorul blestem în contra Slavomaniacilor cărturari ce ar *cotedia* (sic) să se împotrivescă la regenerarea limbei prin metoda d-lor. „Celli ce au ținut secle (sic) îndelungate Poporul Român în „crassă ignoranță, în obscurantism profund.

„Celli ce și astăzi își pun toate *poterile* a reținea acest „Popor *plen* de *aspirațiuni* în aceiași tristă stare, nu su alți „decât Slavomaniaci cărturari cari chiar în desceptarea la „lumina stienții prin instrumentul unei pură și armonică „limbă, cu impudente *cotediantia* și în *deplena* conștiientia „se *adoperă* a reînvia *fedosul* și de *mentia* Românească „*occiditoriu* spectru al *asprelor* și *incompatibililor* *elegantie Slavice*“ (!!!)

Eată li mba *armonică* cu care voiau să înlocuiască limba Doinelor, a basmelor, a Cronicilor, a Scripturii, a Rugăciunilor, *fedată de slavomaniaci*!

Și dacă aceasta era stilul a doi Academiciani, cum să ne mirăm când vedem un biet profesoraș din învățământul primar scriind într'un raport oficial: *Crassă* și nepermisă *intur-*

---

(1) Această se vede în chiar titlul lucrării d-lor Laurian și Massim.

pitudine! Stultă aberațiune incompatibilă și intolerabilă! (1)

Inercarea de latinizare a limbei Franceze a căzut cum vedem sub loviturile duhului satiric, a bunului simț ascuțit și înțepător al poporului Francez care a găsit ca interpret și organ un om de geniu lui Rabelais a cărui carte *Gargantua* s'a bucurat de o mare popularitate, și astfel repede s'a curățat de buruiana rea ce începuse să copleșească pământul mănos și darnic, unde aveà să înflorească frumoasa, bogata, falnica literatură Franceză din veacurile XVII XVIII și XIX.

Cât pentru a doua incercare de schimonosire a limbei Franceze prin afectațiune de eleganță, făcută de doamnele din aristocrație la începutul domniei lui Ludvic al XIV l-ea, care timp a fost tocmai veacul de aur al literaturii Franceze, Molière cu o vervă tot așa de crudă ca aceia a lui Rabelais le-a făcut de răs și înaintea Curței Regale la Versailles și înaintea publicului Parisian. Comedia renumită., *Les Précieuses Ridicules* a fost de ajuns ca să le dea lovitura de moarte și nimeni n'a mai îndrăsnit să zică: *Voiturez nous les Commodités dela Conversation*., în loc de: aduceți scaune; Sau «*Contentez l'envie qu'a ce fauteuil de vous embrasser*» în loc de: Vă rog ședeți pe fotoliul, sau pe jețul acesta.

La noi n'am avut nici pe Rabelais, nici pe Molière care să vină în ajutorul bieteii limbi strămoșești, s'o apere în contra așa zișilor sei apărători; nici bunul simț al poporului n'a știut s'o păzească, și încercările lui Maiorescu, ale lui Odobescu au rămas pentru cei mai mulți aproape fără rezultat; (2) urmările le vom vedea îndată.

---

(1) Vezi mai la vale la pagina 43 citațiunea mai pe larg a unor părți din acel raport.

(2) Trebuie să recunoaștem că poeții noștri s'au ferit aproape toți de pedantism și de neologisme; de la o vreme încoace mulți scriitori în proză din generația cea nouă, au început și dânșii o reacțiune salutară; (Gârleanu spre pildă) dar limba conversației, cea politică, cea

CAP III.

Inlocuirea cuvintelor slavonești.

Care putea fi rezultatul încercării d'a scoate afară din limba Românească cuvintele slavonești și d'a le înlocui cu altele luate din dicționarele limbei latine literare?

Ele nu puteau fi decât dezaastroase nu numai din punctul de vedere literar, dar și din cel social; intrarea cu sila în învățământul public, a unor cuvinte străine, ne înțelese de popor, nu putea decât să ametească pe școlari, să incurce ideile lor, să întârzie și să împiedice mult dezvoltarea culturai și răspândirea învățături în straturile de jos ale poporului.

Din punctul de vedere curat literar, alungarea unor ziceri străvechi, adânc înrădăcinate în mintea și în obiceiurile poporului, care de atâtea veacuri le întrebuiță ca să și exprime ideile, cugetările, simțirile, pasiunile; întrupate cu literatura noastră, intrate într'o mulțime de zicători, de locuțiuni caracteristice, eră o întreprindere absurdă; acele cuvinte nu puteau fi extirpate decât tăind în carne vie și deschizând în organism o rană adâncă prin care eră să se scurgă și să se piardă și puterea și viața și frumusețea limbei părinților noștri (1).

---

din actele oficiale mai ales, au rămas cu desăvârșire molipsite și stricate: nu mai vorbim de gazete: aici putem zice ca Francezi: *c'est l'abomination de la dèsolation*.

(1) Este mare deosebire între niște cuvinte intrate de mult într'o idiomă și cu desăvârșire întrupate în organismul ei, și altele care la un moment oareși care au pătruns în câteva sfere restrânse ale populațiunei fără a intra în limba cea adevărată, adică aceia a poporului; acelea — schimbându-se împrejurările — cad dela sine și pier în mod firesc. Astfel au căzut o mulțime de expresii introduse de cărturari Greci veniți în România în urma Domnilor Fanarioți; spre pildă: *simandicos, metahirisire; parigorisire, pliroforisire, anafora, clironomie pitac; ninecă*, (mumă, Turc sau Slav) și alte atâtea; tot așa *blagoslovenie, norod*, în mod firesc fără a silui limba, au dispărut, înlocuite

Să luăm spre pildă câteva din acele cuvinte slavonești urgisite.

Ceas; în loc de ceas ne-am apucat să zicem: *oră, orele*;

Ei bine acest cuvânt intrase într'o mulțime de locuțiuni; de zicători; să vedem dacă înlocuirea cuvântului Slav este cu puțință și unde ajungem făcând-o.

Spre pildă „*Când norocu întoarce pasul,*

N'aduc ani ce aduce ceasul“ (1).

„*Să nu'mi fie cuvântul zis într'un ceas rău*„; *Ceasul morții*„; „*Când vine ceasul rece*“ etc..

Să luăm frumoasele versuri ale lui Alexandri (*Adio Moldovei*).

Eată *ceasul* de pornire

Eată *ceasul* mult amar

Veselie, fericire

Eu le las pe-al tău *hotar*;

Să înlocuim cuvintele *ceas* prin *oră*, *veselie* prin *letitie sau jucunditate*, ungurescul *hotar* prin *lime*, (cum cer Maxim și Laurian) și ne vom putea lăuda că am lucrat pentru slăvirea neamului nostru și regenerarea poeziei și a limbii naționale.

Poporul în limba sa colorată și vie, zice: eră pe la „*aprinșul lumânărilor*“; noi zicem: eră pe la *orele 6 post* „*meridiane*“. Progres și înfrumusețare a limbei Românești!

Boală; Invățații noștri doftori au găsit de cuviință a zice *Morb* în loc de boală.

Dar din boală s'a tras derivatele *bolnav*; a se *îmbolnăvi*; Așa dar vom zice noi oare de aci înainte am fost *morbos*? M'am *morbosit*? Dar dacă aceste groasnice barbarisme nu vor putea nici odată intra în limba noastră, de ce să zicem *bolnav*, și să ne fie rușine d'a zice boală?

---

prin cuvintele Românești de: bine-cuvântare, popor (Norod rămâind ca o expresiune specială limbei bisericești din care ar fi păcat să piară).

(1) *Alexandri*.

Milă; (1) *Miluesc*; *Milostiv*; *Nemilos*; *fără milă*; s'a zis *caritate*; (2) *caritabil*; *compasiune*; dar *nemilos* dar *fără milă*? dar: *Fieți milă*; *N'ai tu milă*? și alte atâtea, cum se vor putea exprima în urma ostracismului cuvântului Slavonesc?

Dar frumosul psalm;

„Miluește-mă Dumnezeu după mare mila Ta“ etc.

Cum îl vom traduce din Românește în Volapück?

Nevastă; *Veste*; *Vestit*; a *Vesti*;

„Multe fete și *neveste*“

„Fură inimi făr' de *veste*“

„ . . . . .“

„Ca un dalb de Lună“,

„Ca o veste bună,

„Ea veni în lume într'un carnaval etc“ (3)

Să punem, cum cer puriștii: *Consoartă*, *Conjuge* și *famă*, *rumoare* sau *anunțiu* în loc de veste și ne vom putea mândri că am scăpat de „*asperitățile Slavice*“, cum zic Maxim și Laurian.

Vreme, *Vremile anului*;

Fabricanții de cuvinte latinești ne-au fabricat *Ano-timp* (!!)

și noi să facem literatură și poezie cu astfel de Volapück!

Mai fericiți sunt Francezii cu vorba lor *saison* (4)

„Oh, les jolis propos et les charmantes choses

„Que me disait Alice en la saison des roses!

„Doux zéphyr qui passiez alors en ces beaux lieux,

„N'en rapportiez vous rien à l'oreille des Dieux?

Să traducem aceste grațioase versuri în limba perfecțio-

(1) Cuvântul *milă* are două înțelesurii; *Milă*=compătimire (*pitié*) și dare de ajutor, de pomană; (*Charité*).

(2) Un bătrân aprod dela Curtea de apel, eră renumit prin modul cum chema părțile prigonitoare: așa într'un proces bietul om strigă cât putea „*Institutul Damelor de calitate!*“

(3) Alexandri. *Dridri*.

(4) Ce e drept avem și noi: *Sezonul teatral*.

nată ; în anotimpul rozelor, și să ne astupăm urechile ca să nu auzim ; să închidem gura ca să nu pufnim de răs ?

Isvor ; care ne a dat : *Isvorește, a isvori; isvorît;*

Volapück : *Sorginte*. Să cităm iar pe Alexandri (*Adio Moldovei*)

„Unde curg, șoptesc ușor“

„Reci *isvoare* ce dau viață,“

„Doine care zic de dor . . . “

Să zicem : Reци *sorginte* ce dau viață și să comparăm.

Dar a isvori, isvorât cum o să le înlocuim ?

Vom zice oare, a *sorginta, sorgintat* ? ?

Veac, Veșnic, Veșnicie, în veci, de veci, Vecii-vecilor etc.

„O scumpă, mult iubită și tainică lumină“.

In veci printre steluțe te cată al meu dor !

(*Alexandri, Steluța*)

Să introducem cuvintele *Cara, Amată* și *Secole* în aceste versuri de o neîntrecută frumusețe și să plângem cu amar, fără de sfârșit ; (*Volapück fără fine; în finit*). .

Jale; Jelire ; a *Jeli; Jalnic*. *Volapück: Doliu* ;

Cum vom înlocui derivatele ?

S'ă aplicăm din nou metoda de latinizare a limbei, mult frumoasei poezii ce am citat mai sus :

„Trecut-au ani de lăcrami și mulți vor trece încă“

„Din *ceasul* de urgie în care te-am pierdut !

„Și doru-mi nu s'alină și *jalea* mea adâncă“

„Ca neagra *veșnicie* e fără de trecut ?

Să punem ; *doliu, oră, eternitatea*, (1) *infiniit, profundă* și vom scrișni din dinți.

Rob; Robie; robit; a robi; robire ;

Iată un cuvânt adânc înrădăcinat în idioma noastră și pe care îl găsim în nenumărate ocaziuni.

(1) Alexandri chiar (*Horresco referens*) a înlocuit în urmă *veșnicie* prin *eternitate*, dar s'a oprit din fericire la această nenorocită concesie făcută pedanților.

S'a înlocuit prin *Serv*; sau *Slav* și *Sclăvie*.

Acest din urmă cuvânt dovedește încă odată cât de ignoranți au fost reformatorii limbei; nici odată Romanii în limba lor n'au întrebuițat cuvântul de *sclav* ci numai acela de *servus*. *Schiavo*, *Esclave* isvorește din *Schiavono*, Esclavonia, de unde în veacul de mijloc se aduceau la Veneția mulți oameni prinși în război (1).

Să suprimăm acum, ca să latinizăm limba, frumoasele formule: „Subt această piatră odihnește *Robul* lui Dumnezeu... sau: „Cunune-se *robul* lui Dumnezeu N. cu *roaba* lui Dumnezeu V.

Și să zicem: Subt această piatră *răposează sclavul* lui Dumnezeu: sau: Cunune-se *servul* lui Dumnezeu N. cu *serva* lui Dumnezeu V. și să ne bucurăm și să ne veselim.

Mire; Mireasă; (Albanez)(2)

Să încheem această serie cu două versuri, luate din acel giuvaer, acea piatră scumpă a folklorului nostru: *Miorița*; versuri citate cu admirație de Michelet în *Légendes du Nord* și în care mai toate cuvintele nu sunt latinești.

Iată cum arată ciobanul Moldovean pe Moarte fără a o numi:

„O mândră crăiasă“
„A Lumei mireasă“.

Să zicem: *superba regină, a lunei fidanțată*; și să fim recunoscători acelor cari au gonit *fedosul spectru al Slavismului*, cum zic Maxim și Laurian.

Să nu uităm că prin isgonirea acelor cuvinte pe deplin încetățenite și asimilate, se pierde una din frumusețile și

(1) Astfel în comediile lui Plaut și Terențiu *Davus*, *Dacus* este un nume dat robilor fiindcă din Dacia se aduceau robii prinși în luptele dintre strămoșii noștri Romanii cu strămoșii noștri Daci.

Cfer. în literatura Franceză: *Picard*, *Champagne*, nume dat lacheilor și servitorilor; *Suisse*—portar, fiindcă din Elveția veneau obișnuit ceice intrau ca portari în slujba aristocrației Franceze etc.

(2) L. Seineanu V^o; Mireasa.

originalitățile graiului nostru: *diminutivele* care dau atâta grație și dulceață limbei populare și poeziei noastre naționale: Tânăr: *tinerel, tinerică* (lasă că tânăr e și latinesc). Dragă; drăguță; Drăguțu Mamei. „Tu la acea *măicuță*, Să nu-i spui *drăguță* (Miorița) Sărac; săracuțu, etc.

Vom zice oare junel, junică (1) *Amatuță, pauperuță*? „Oh! *Horrible! Most horrible!* cum zice Hamlet.

Să însemnăm aci un lucru interesant: mai toate cuvintele Slavonești proscrise sunt frumoase și, din punctul de vedere al eufoniei, plăcute la auz: *Slavă; vină; milă; robie; vreme sărăcie; rod; veselie; zidire; ziditor; clădire; vitejie; glas; veac; veci*. Ele n'au de loc înfățișarea rebarbativă a cuvintelor în care (cum adesori se întâmplă la Germani) puține vocale sunt copleșite de preă multe consoane (ca *Dampfschiffahrt Gesellschaft* și alte atâtea). Numai câte-va: sfârșit, vârstă, etc. sună ceva mai aspru, dar nu toate cuvintele dintr'o limbă pot fi fără escepție de o potrivă dulci și plăcute.

Graiul Românesc pierdeă deci mult, în urma isgonirii unor cuvinte intrupate de veacuri, încetățenite ca să zic așa; și din limbă vie, originală, expresivă, născută în mod firesc din adâncul sufletului și al geniului poporului se schimba într'o idiomă artificială, pretențioasă, fără originalitate și adeseori — vai! caraghioasă. Aceste cuvinte n'au oprit un singur moment pe reformatorii care s'au năpustit asupra bieteii limbi; ei au mers mereu înainte, fără frică de batjocură, fără a da îndărăt chiar înaintea absurdității.

Ca să ne dăm seamă de metoda lor, de ideile ce i-au călăuzit, de rezultatele la care au vrut să ajungă și care din fericire numai în parte le-au putut căpăta, vom lua o lucrare tipărită la 1871—76 în care vom găsi cheia întregii sisteme din care a eșit tot răul: acesta este „*Glossariul vorbelor străine din limba Romană*“ al lui Laurian și Maxim, Această lucrare merită a fi cercetată mai de aproape, căci nu este

(1) *Junică* sau *Juncă* există în limba noastră; dar însemnează o vacă tânără, deci o vită, nu o fată tinerică și frumușică.

o operă individuală, pentru extravaganțele căreia n'ar putea fi învinuiți de cât doi oameni cu mintea sucită; nu, autorii făceau parte din Academia Română, instituția menită a lucra în folosul limbei și al literaturii Românești.

Lucrarea au făcut-o *însărcinați fiind de către Societatea Academică Română*, din care făceau parte. Dacă au fost aleși de Academie pentru alcătuirea unui proiect de Glossariu aceasta de sigur însemnează că acești doi scriitori înfățișau ideile, teoriile și vederile Adunării care îi alesese; lucrarea lor este dar reprezentativă a mentalității, a stărei sufletești; a tendințelor celei d'întâi Instituțiuni Culturale a României, în vremea aceia.

Care este ideea conducătoare a lucrării celor doi însărcinați ai Academiei? Ideia este simplă, *unică* putem zice, și împinsă fără nici o șovăire până la urmările ei cele mai extreme. *Poporul Român este un popor de viță latină; limba lui este o limbă neo-latină; deci tot ce nu este latinesc, mai ales tot ce este Slavonesc trebuie să piară din graiul Românesc; în locul cuvintelor isgonite, se vor fabrica altele, luate din dicționarele limbei latine clasice, și modificate după normele după care s'au modificat odinioară zicerile latinești care există în adevărata limbă Românească.*

În acelaș scop de latinizare à outrance, și ortografia se va apropia cât mai mult de etimologie, fără a ține socoteală de modul d'a pronunță.

Așa dar ca niște oameni stăpâniți de o idee fixă, au mers înainte pe această cale rătăcită, fără a ține socoteală de nici o considerație și mai ales fără teamă de a se face de răs.

Să luăm întâi ortografia propusă de Massim și Laurian; să vedem în urmă stilul lor și la ce rezultate ajung, prin aplicarea ideilor, și a sistemelor lor (1).

(1) Trebuie să recunoaștem că în ceiace privește ortografia, bunul simț, instinctul popular d'a simplifică ortografia și d'a apropia limba scrisă de cea vorbită, au fost mai tari decât pedantismul teoreticianilor, și în cele din urmă Academia Română de curând de tot, a alcătuit o ortografie rațională și destul de simplă.

Astfel, fără a ține seamă de modul d'a pronunță, ei scriu :

Anima;	in loc de inimă ;
Antaniu !!	mai înainte mai întâi
Bon;	in loc de bun ;
Bene;	" " " bine ;
Baserica (!)	" " " Biserică ;
Coventul ;	" " " Cuvântul ;
Copilli ;	" " " Copii ;
Derept;	" " " drept;
Mente ;	" " " minte ;
Mentioni (!)	" " " minciuni ;
Muliere ;	" " " muere;
Nomele ;	" " " numele ;
Neci;	" " " nici;
Nevolia ;	" " " nevoea ;
Nemica;	" " " nimica ;
Pe deplen,	" " " pe deplin ;
Plen ;	" " " plin,
Pulliu de lepore (!!)	" " " pui de epure ;
Volia;	" " " voia ;
Scambatione (!!)	" " " schimbare,

Să ne închipuim Francezii scriind ca să latinizeze ortografia lor; *ben* în loc de bien; *canter*; *cariot*; *carité*; în loc de chanter; chariot; charité; *bonité* în loc de bonté, *éclèse* pentru église, scole, scoliier, în loc de école, écolier etc.

Franța nu mai are azi nici pe Rabelais nici pe Molière; dar s'ar sculă o mulțime de moștenitori ai verveei acestor apostoli ai bunului simț, și în hohote, și șuerături, sub săgețile ascuțite ale cañonetelor satirice din Dealul Montmartre ar lua-o la fugă nenoriciții reformatori ai ortografiei franceze după metoda Massim și Laurian.

Dela ortografia caraghioasă care din fericire n'a putut nici un moment prinde rădăcină, să trecem la limbă; aici răul a fost mare, N'am mers ce e drept așa de departe cum ar fi voit autorii proiectului supus Academiei și tipărit cu cheltuiala ei, și acei a căror organe și întrerpreții

au fost ei; dar multe din noutățile lor absurde, vrednice de răs, au intrat în limba noastră, au stricat-o și o strică pe zi ce merge din ce în ce mai mult.

Nu vom pune la o preă grea încercare răbdarea cititorului, dar credem de folos a da câte-va pilde ca să-și dea seama acei cari 'și iubesc neamul și limba, de răul ce l'au făcut pedantismul, naționalismul rău înțeles, și de rezultatele caraghioase la care ne-au adus.

Să luăm unele din cuvintele isbite de ostracism și să vedem propunerile d-lor Massim și Laurian.

Veselie; vesel; a se veseli (1)

In urma hotărîrii celor doi savanți Academiciani

«*Dulcea Veselie*

«*Ce inima învie*» (2)

a perit din țara Românească; bieții Români n'au mai avut dreptul nici dincoace, nici dincolo de Carpați, nici d'a se veseli, nici d'a fi veseli; în schimb, însă *leteția (!) jucunditatea (!)* a trebuit să înlocuiască veseliea, și Românilor li s'a recunoscut dreptul d'a fi *leti (!) ilarii !!* sau *pleni de letiție !!!* (3)

Dar dacă Românii n'au mai avut dreptul d'a fi veseli, li s'au luat totdeodată și acela de a fi plictisiți (4) căci ei ca niște adevărați urmași ai lui Traian, n'au mai putut fi decât *adăpați de fastidiu* (sic), atunci când li *se aduce tediū !!* (sic).

(1) V. Glossariu (V^o *Vesel*): Cei doi Academiciani ne spun scurt și coprinzător: *nu pretendem a justifica un barbarism ca Vesel și l'osândesc dar la isgonire*: In aceste cuvinte aflăm pe scurt toată teoria reformatorilor; o vorbă deși intrată în limbă din vremuri imemorabile, deși armonioasă și expresivă, de nu va fi latină este *barbarism* și ca atare, trebuie înlocuită.

(2) *Dridri* de Alexandri.

(3) Massim și Laurian op. cit. V^o *Veselie*.

(4) *Veselie*, barbarism Slav; *Plictiseală*, barbarism grec modern după sistema Puriștilor.

Aşa dar să nu cum-va să zicem unui inportun supărător: „Nu mă mai plictisi“ nici; „Grozav m'ai plictisit. Nu; să-i zicem; *Nu me mai adăpă de fastidiu; teribil mi-ai adus tediu!* (1)

De odată cu veselia și cu norocul înlocuit prin *bona fortuna*, au fost isgonite ce e drept și *prihana* și *sărăcia* din țara Românească; n'au mai fost Românii *săraci* sau *prihăniți*, dar să nu ne bucurăm prea în grabă: n'am rămas nici fără prihană nici fără sărăcie. În locul acestor lucruri uricioase și cu numiri barbare, au venit altele, tot uricioase ce e drept, dar latinești, nu e vorba.

Astfel Românii s'au spurcat prin *fedatione, labe; intinatione* (2); în locul sărăciei (3) s'au năpustit asupra bieteii Românii *paupertatea, pauperia, inopia, egestatea*; săracul s'a transformat, în *pauper, inope, egente*, dar tot sărac a rămas; în loc d'a'l milui, am făcut *elemosină*, i-am dat *stipe* (4) căci „*celli boni su gata a face bene ori cui* (5)

Și așa în loc să zicem ca mai înainte sau ca *antaniu* (cum cer Massim și Laurian)

«*C'un rac*»

«*Tot sărac*»

vom zice:

«*C'un cancer*

«*Tot pauper*».

Dacă n'a mai trebuit Românii să fie de aci înainte nici veseli nici săraci, dar nici *slabi* nici *răniți* n'au mai fost

(1) Ca să nu creadă cititorii că aceste extravagante sunt închipuite dau aci numărul paginei: Glossariu, ediția 1876, pag. 452.

(2) Laurian și Massim *op. cit.* V^o *Prihană*.

(3) Idem, ibidem, V^o *Sărăcie*.

(4) Idem ibidem, V^o *Milă*.

(5) Idem ibidem, V^o *gata*.

mulțumită luminaților și știutorilor de carte Academicieni.

Nu; dacă au pierdut din puteri, sau dacă au fost loviți de un glonț, urmașii Coloniilor Romane, au fost *Debili, imbeli!* ori *flaci (!)*. dar *slabi* nu; ferească Dumnezeu! au fost *Vulnerați, saucii (!)* plagați (!!) (1)

Rana s'a făcut *vuln, ulc, plagă !*.

Am luat câteva cuvinte alese între sute și sute ca să dau o idee exactă despre mentalitatea oamenilor cari au fost însărcinați de cea mai înaltă Instituțiune Culturală din România a pregăti un Glossariu menit a reformă limba, curățind-o de elementele nelatinești.

Să cităm acum și câteva fraze ale celor doi Academicieni, alcătuite după normele, cu vocabularul și cu ortografia lor.

Iată un cântec triumfător al lor tocmai în chestiunea latinității limbei Românești;

„Căci poporul Roman...a respins și *lapidat (!)* singur prin „*potența (!)* spontaneitate a *vigentei* sale Naționalități, acele „*asperități Slavice*....în marea sa prudență ce a eredit (!) dela „poporul Rege; și în deșert ar vrea doctul Slavist (*Miklosiu*) „să ducă milă.... de poporul Roman.... *tormentat (2)* și *cruciat* de neșce novatori.... etc. (3)“

Alta: Avem *covente momentoase (!)* a crede că vorba „Română se sue la altă origină, despre care nu *cotedeamu (!)* „a afirmă *nemica*...(4)

---

(1) În fața acestor aberațiuni ale unui latinism exasperat, să amintim duioasele cuvinte ale fetii din Cântarea Cântărilor „Rănită de dragoste sunt eu“ sau aceste versuri de o melancolie așa de adâncă:

*Este rana ce-mi făcuseși
Cun cuvânt inveninat...*

Imi pare rău că am uitat numele autorului.

(2) Eată de unde au luat agenții polițienești caraghiosul *Tormentat de beatură* din procesele lor verbale.

(3) V^o *Milă*.

(4) V^o *Gata*.

„Neci în formă și *pueritate*, neci în extensiea înțele-
sului nu se poate compară cu aflare, observând mai *ân-*
taniu (1) etc.

„*Sad* stă în legătură cu *sat* de care *deferă* numai prin
letera t *scambiată în d spre expremarea deferenței* de sens. (2)

Una neînsemnată *scambatione* de l în r etc. (3)

Să nu credem că acest pedantism, această schimonosire
sistematică a limbei, au căzut prin exagerarea lor și n'au
lăsat urme adânci în cultura noastră națională; de cincizeci
și mai bine de ani nenumărați profesori, institutori, în-
vățători, însuflețiți de aceste idei, adăpați de aceste teorii,
au lucrat în toate colțurile țării, au otrăvit isvorul limpede
și curat din care eșiseră frumoasele basme populare, minu-
natul *folklor*, cel mai frumos poate ce a fost vreodată la
un popor în lume, și azi nu e zi în care să nu citim scrisori,
adrese, articole de jurnale, acte judecătorești, petiții etc. în
stilul lui Laurian și Massim.

Acești doi scriitori de mult au încetat din viață. Glossarul
lor datează dela 1876, dar ideile greșite, absurditățile, trăesc
încă în parte și domnesc în învățământul ce se dă viitorilor
institutori și învățători dela care în urmă se molipsesc noile
generații ce trec prin școalele noastre.

Intr'un cap. deosebit al acestei lucrări, voiu da câteva
pilde — puține față cu realitatea — de câteva ziceri cara-
ghioase adunate de mine.

Deocamdată mă mărginesc a cită aici două specimene de
stil după chipul și asemănarea teoriilor propovăduite de
ultra-naționalistii noștri.

Din aceste două specimene unul este cu totul proaspăt,
celălalt este contemporan al lucrării lui Laurian și Massim.

Iată întâi un extract dintr'un raport al unui subprefect
cătrec Prefectul de Bacău...

(1) V^o *Găsire*.

(2) Op. Cit. V^o *Sad*.

(3) Op. cit. V^o *Sărac*.

„Am oprit trecerea *bestiunilor* de rasă *bovină, ovină, șevalină, porcină*, asupra cărora *planează fatala epizotie...*

Aceasta a fost scris între anii 1871—1876 sub Ministerul Lascar Catargiu.

De atunci și până azi este oare vre-o îmbunătățire, vr'un început de îndreptare ? Ca să răspundem la aceasta, să cităm alt raport dela 1906.

Iată, într'adevăr, giuvaerul ce mi l'a arătat un coleg dela Cameră.

Scriitorul (un membru al învățământului primar), într'un raport oficial se plânge în contra unui subaltern al său... „care manifestă o *crasă* și nepermisă *inturpitudine, ireverență și recalcitranță*, curată *stultă*, aberațiune și *arbitraritate, incompatibilă și intolerabilă!!!*”

Mai la vale vorbește de „Datoria sa de *suveran iresponsabil și neprejudiciabil!* al bunului mers evolutiv, progresiv, administrativ, educativ, și instructiv al școlii!!!” și încheie „astfel: Primiți asigurarea *gratitudinoaselor* mele simțiminte „*omagiale*“!!! (1)

Citind aceste extravagante îmi aduc aminte cu întristare și cu dor de frumoasele formule, azi părăsite și date uitării, cu care părinții noștri își încheiau scrisorile :

„Cu părintească dragoste ;

„Cu frățească dragoste ;

„Al tău ca părinte ;

„Al tău ca frate ;

„Prea supusă și prea plecată slugă (2) etc.

(1) In ceiace privește acest extraordinar raport al unui Institutator (datând din anul 1906) trebuie să declar că n'am văzut originalul; dar copia mi-a fost comunicată de un coleg dela Cameră, care mi-a afirmat că există în realitate și nu este de loc, o invenție glumeață a unui ironist. Nu vreau să precizez în ce arhivă s'ar putea găsi, ca să nu nenorocesc un om; deși mă cutremur când mă gândesc la învățământul ce trebuie să-l dea și la elevii ce poate să formeze un om în stare de a scrie în stil așa da extravagant

(2) Formula aceasta eră totdeauna întrebuințată în vechea Franță muma politetei :

CAP. IV.

Am văzut izvorul și începutul răului de care suferă limba Românească; Maxim și Laurian bine înțeles, nu sunt ei acei cari au făcut acel rău. Am citat lucrarea lor, fiindcă într'insa se sintetizează, se concretizează ideile cari au călăuzit pe acei care cu treizeci de ani și mai bine înainte d'a se tipări Glosariu Maxim-Laurian, s'au năpustit asupra limbei Românești, tratând-o ca o *res nullius* asupra căreia fiecare putea să și însușească toate drepturile și să și satisfacă toate fanteziile.

Nenumărați au fost aceia cari au conlucrat la acea operă nefastă; dar ideia mumă a fost aceeași, și rătăcirea a fost a tuturor.

Cel puțin Maxim și Laurian știau latinește, dar aceasta nu erà cazul pentru o mulțime de reformatori care cu dela sine putere și au însușit dreptul d'a privi limba Română ca *neexistentă*; d'a o înlocui prin alta nouă eșită din creerii lor, ca Minerva din capul lui Jupiter; d'a introduce cuvinte noi în locul celor cunoscute de sute de ani.

Mulți din aceia nu știau aproape de loc latinește, dar știau puțină franțuzească. Așa dar aceste *jumătați de învățați* au ajuns la un rezultat cu desăvârșire caraghios și neprevăzut; *sub cuvânt de latinizare a limbei, au isgonit din limba scrisă și vorbită o mulțime de ziceri Latino-Românești, înlocuindu-le prin altele Francezo-Latine.* Lungă este lista

---

„*J'ai l'honneur d'être, Monsieur, votre très humble et très obéissant serviteur.*“

Ministerul Afacerilor Străine Francez, depozitar al vechilor tradiții de curtenie, o întrebuițează încă în zilele de azi în corespondența oficială cu Ambasadorii și Miniștrii străini, cari la rândul lor întrebuițează aceeași formulă în răspunsurile și notele lor trimise Ministerului Afacerilor Străine Francez.

acelor cuvinte și ar trebui să dau acestei lucrări niște proporții prea mari dacă ași vrea să prezint întregul vocabular al vorbelor Latino-Românești înlocuite fără nici un cuvânt prin altele Latino-Franceze. Dau aci o serie pe scurt. Cine va avea răbdarea va putea găsi multe altele...

Francez.Român	Latin.Român	Latin
Atențiune;	Luare aminte;	Mens mente;
Suveniră;	Amintire;	idem
Anterior;	De mai 'nainte (1);	Ante;
Admirabil;	Minunat ; (Din minune), mă mir;	Mirari ;
Scrie admirabil;	Scrie de minune;	—
Admirabil de frumoasă	Frumoasă de minune;	—
Anchetă;	Cercetare;	Circuitare ;
Descindere locală sau localnică (2)!!	Cercetare la fața locu- lui ;	(Latin. din veacul de mijloc)
Audierea (!) martori- lor ;	Ascultarea martorilor;	Ascultare ;
Martori audiați în in- stanță (!);	Facere de fii de su- flet (3); înfiere ; a in- fia ; fiu de suflet ;	Facere ; Filius ; Sufflare ;
Adopțiune;	(Cod. Caragea) ;	

(1) *Cei de mai 'nainte Domni*, nu e mai frumos, românesc și latinesc, decât *Domnii anteriori*?

(2) Aici se vede stupiditatea cu care s'a schimonosit limba Românească. *Cercetare la fața locului*: Locuțiune înțeleasă de toți-curat românească și tot deodată compusă numai din cuvinte latinești, Fiindcă francezii zic: *Descente sur les lieux*, fabricanții unei limbi noi în locul celei părintești au zis: Descindere locală (!).

(3) În codul Caragea, astfel eră numită adopțiunea; această locuțiune curat latinească, este frumoasă, și înțeleasă de popor; o găsim și în limba grecească modernă, și într'o carte franceză am văzut-o astfel calificată: „*Suivant la belle expression grecque* ;“ într'adevăr exprimă în modul cel mai frumos deosebirea între fiul trupului și acela al sufletului.

Țăranii noștri încurcați cu aceste vorbe noi, necunoscute lor, au înțeles pe dos: *adopțiune, a adoptă*; ei zic: *am adoptat pe Gheorghe ca să zică că au lăsat prin testament pe Gheorghe ca moștenitor.*

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Arbore;	Pom; Lemn, Copac (1);	Pomus;
Arbori fructiferi;	—	Lignum;
Fructe;	Poame;	Poma;
Ameliorațiune;	Imbunătățire;	Bonus;
A asistă;	A fi față;	Facies;
În asistența lui N.	În fața lui N.	
În prezența;	Sau, în ființa lui N.	
	Sau față fiind;	

(Toate expresiuni latinești, românești și înțelese de toți).

Avansare! (2)	Înainte	Ante
Armată	Oaste; Oștire (3)	Os- Hostis
Drapel	taș; Oștășesc (4)	

Mi-a trebuit repetite convorbiri cu țărani ce veneau să mă consulte ca să descurc acest ciudat înțeles pe dos. Dar oare țărani sunt de vină ?

(1) Din aceste trei cuvinte două sunt latinești; Copaciul e albanez; a trebuit nemăsurata nesciință a pedanților ca să creadă că dacă au înlocuit cuvântul *Poame* cu *Fructe*, *Pom* cu *Arbore*, latinizau limba. *Pomona* zâna poamelor; Virgiliu (*Georgice*) într'un vers celebru vorbind de pomul altoit zice: „*Miraturque novas frondes et non sua poma*“ („Și vede cu mirare frunze noi și poame ce nu sunt ale sale“). În Evanghelia lui Matei citim: „Așa tot pomul bun, poame bune face; ear pomul cel rău, poame rele face. Să scrim în Volapück: Așa arborele bun, fructe bune produce etc. și să comparăm.

(2) Această absurditate a început a se arăta foarte des în coloanele gazetelor noastre.

(3) Încă o pildă despre mania d'a schimbă limba fără nici o nevoie: Oaste, Oștire, din care derivau o mulțime de cuvinte (din latinescul *hostis*, vrășmașul, dușmanul). În vechea limbă franceză găsim acelaș cuvânt: *l'host* (oștirea). Am înlocuit cuvântul ostaș prin soldat, ce nu se trage dela Romani care ziceau: *Miles*. Cuvântul soldat s'a întrebuițat în Franța când în locul oștirii feudale (fără soldă) s'au introdus cele permanente, plătite; Vorba *soldă* vine din *sou* (latin. *solidus*)=*gologan*, așa în cât adevăratul înțeles al cuvântului ar fi: soldat=*gologănar*! Cel puțin avem aci o împrejurare ușurătoare: imitând ca toate popoarele moderne organizația puterii armate franceze am luat și terminologia franceză.

(4) Într'un ordin de zi al lui Alexandru Vodă Ghica dat după o paradă, Domnul lauda: „*Înfățișarea ostășească a infanteriei*“. Noi am zice azi: *Aspect martial*. Cine vorbea mai bine latinește și românește, Vodă Ghica sau noi?

În legătură cu ideia de oștire este și aceia a steagului sub care se luptă. Cuvântul *Steage* slavonesc; *Drapel* nici el latinesc nu este; Românii ziceau: *Signum; Vexillum, Drapeau*. la Francezi derivă din cuvântul *Drap*; de unde: *Draferie; Drafer*; ceeace falfăe, ceeace se așează în cute mari ca o perdea, un polog, etc. Așa dar pentru latinizarea limbei, ostașii Români, transformați în *gologănari* au trebuit să lupte sub cutele unui *cearșeaf!*

Mă mir cum n'au înțeles preinșii reformatori că eră o impietate și o profanație a ne lepădă *de steagurile* sub care luptaseră și muriseră în cursul veacurilor mii și mii de Români ca să fabricăm o vorbă caricatură ca și când în trecut Românii n'ar fi știut ce este un steag, ce idei reprezintă, prin ce jertfe de sânge și de vieți de oameni se sfințește!

<u>Francez-Român</u>	<u>Latin-Român</u>	<u>Latin</u>
Anunț;	Înștiințare; (Știu, Știință);	Scio, Scientia;
A anunță;	A înștiință (1)	
Asasin, asasinat;	Uciș (2)	Occidere;
A asasină;	A ucide;	(vechiu francez Occire);
Afirm, afirmațiune;	Incredințez, adeverez	Verum;
Atestez, atestațiune;		Credo;
Absinte, absență;	Lipsă, lipsesc (3);	
Branșa (!)	Ramură;	Ramus;
Chitanță;	Adeverință (adevăr);	Verum;
Complect;	Intreg;	Integrum;

(1) Așa de mult ne-am desvâțat de a vorbi Românește în cât la fiecare moment văz că se scrie și se zice *a aduce noutatea* (apporter la nouvelle), în loc de *a aduce știrea; a da de știre*; locuțiuni Românești clare, înțelese de toți și pe lângă acesta și latinești.

(2) Am arătat mai sus de unde se trage cuvântul Francez *Assassin* (Haschich), pe care l-am împrumutat ca să latinizăm limba!!

(3) Aceste cuvinte sunt Greco-Bizantine; dar de ce să gonim din limbă cuvintele grecești, limba greacă fiind una din cele două mari

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Complectez;	a întregi;	
Cert;	Sigur;	Securus;
Certitudine;	Siguranță;	
Incertitudine;	Indoială;	
Comerț;	Negustorie;	Negotium;
Comersant;	Negustor;	(francez. Negociant , Negoce);
Conform;	Asemănat;	
Conformitate;	Asemănare; (1)	
Consecință;	Urmare;	Orma (2) (Popul.);
Consolațiune;	Mângâere; (3)	
Creatură;	Făptură;	
Creator;	Făcător;	
Consolidare;	Intărire;	
Consolidez;	Intăresc;	
Dubiu;	Indoios; Indoială; (ce se află între două idei sau două întâm- plări ce se pot ivi);	
Indubitabil;	Neindoios;	
Danț; danțuri; danțez;	Joc; Jocuri;	Jocus; (4)
Divinitate;	Dumnezeire;	Dominus, Deus;
Divin;	Dumnezeesc;	
Donațiune; Donez (!!);	Dar;	Dare;
a donă; (5)	a dărui;	

idiome clasice; când în fiecare an se introduc în limba lunei civilizate cuvinte Elinești (Telegraf, Telefon, telepatie, fotografie, hidrogen, Microb, etc).

(1) Asemănat ordinului d-voastră (într'un raport al unui Primar desat).

(2) De aci o serie întreagă de ziceri isvorite din aceeași metaforă: *Urmă; Urmași; Următor; Urmez; Urmăresc; cel din urmă, etc.*

(3) Pentru etimologia cuvîntului *mângâere* vezi dicționarul Șeineanu la acel cuvânt.

(4) Se poate lucru mai ciudat decât acela d'a schimbă numele (latinesc) al unei petreceri așa de populară, așa de înrădăcinată în moravurile poporului Român, ca Jocul? Bietele fete și flăcăi să nu mai joace *hora ci să danțeze!!!*

(5) Barbarism absurd introdus fără nici-o trebuință căci limba

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Donator ;	Dăruitor ;	
Donatar ;	Dăruit ;	
Dublu ;	Indoit ;	Duo ;
Triplu ;	Intreit ;	Tres ;
Decedat ; Defunct ;	Mort ; Răposat ; (1)	Mortuus ; Pausatus ;
Deces ;	Moarte ;	Mors ;
Dificultate ; Dificil :	Greutate ; Greu ;	Gravis ;
Divorț ;	Despărțenie ; (2)	Dispartio ;
A divorță ;	A se despărți ;	
Distanță ;	Depărtare ;	
Deplorabil ;	De plâns ;	
Evident ;	Invederat ;	Video ; Videre ;
Educație ;	Creștere ;	Crescere ;
	Om bine crescut, etc.	
Epistolă ;	Scrisoare ;	Scribere ;
Ezitațiune ;	Indoială ;	
A ezită ;	A stă la indoială ;	

noastră adevărată exprimă foarte bine (*am dat ; am dăruit*) deosebirea între *darea* obișnuită și aceea făcută ca liberalitate; dăruit vine din dar, (*Dare*); tot așa s'a format milă, miluit.

(1) Eră și o dovadă a ignoranței reformatorilor, cari n'au știut că *răposat* venea în linie dreaptă de la Romani și că acest cuvânt se găsește în inscripțiunile latinești pe morminte, întocmai ca pe pietrele noastre, unde se zice: *trupul răposatului*.

Pausare; (Grec: Παύω) a se *opri*; a se *odihni*.

Pausatio; *Oprire*; *haltă*; *Moarte*; (intr'o inscripțiune funerară cuvântul se află cu acest înțeles).

Pausa; *Oprire*; *Odihnă*; de unde franțuzeasca *pause*, *repos*.

Pausatus; acel ce se odihnește (Vezi Dicționarul Latino-Francez al lui Quicherat vo. *Pauso*; *Pausatio*).

Și acei care au scris pe dosarele tribunalelor noastre: *Regularea averii decedatului* în loc de *răposatului*, au crezut că latinizează limba

(2) Cuvintele românești pe lângă că sunt latinești, exprimă foarte bine ideia; cei *uniți* prin căsătorie, se *despart*, nu mai stau împreună. Limba poporului foarte bine nuanțată creiase două cuvinte deosebite, unul cu înțeles larg: *despărțire*, altul pentru despărțirea a doi soți: *despărțenie*. Ce trebuință dar de a introduce un neologism puțin plăcut și care nu exprimă ideia în mod viu și firesc ca cel românesc?

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Fluviu;	Râu; (1)	Rivus (Fr.: Riviere; Espag. Rio.)
Fidel;	Credincios;	Credo;
Fidelitate;	Credință	
Infidel;	Necredincios;	
Fiitor;	Viitor; (2)	
Familist;	Om cu familie;	
	Insurat; (2)	(In dialectul Napolitan se zice <i>insorato</i>);
Ipocrizie;	Fățarnicie;	Din <i>facies</i> ;
Ipocrit;	Fățarnic;	
Imposibil;	Peste putință; nu e cu putință;	
	Nu se poate, peste putere; (3)	
Imposibilitate;	Neputință;	

(1) Incă o neghiobie ca să se lase cuvântul românesc curat latinesc, și care într'o limbă neo-latină este acelaș (*Rio-Grande, Rio de la Plata*) iarăși fiindcă în ignoranța lor au crezut vorba franceză *fleuve* latinească și n'au știut că și *râu* tot latinesc eră.

(2) Un exemplu nou de absurditate; ideia viitorului se poate exprima în două moduri, amândouă latinești, ceiace va *fi*; ceiace va *veni*; Francezii ca și noi au luat a doua expresiune; *L'avenir*; (*Le-futur* fiind întrebuițat mai ales în terminologia gramaticală).

Să ne închipuim frumoasele versuri ale lui Victor Hugo;

„Non, l'avenir n'est à personne

„Sire, l'avenir est à Dieu!“ transformate după normele reformatorilor noștri;

„Le futur n'est à personne

„Le futur est à Dieu!“

Ce batjocură! Ce hohote! Ei bine nenumărate sunt cazurile în care am găsit caraghiosul *fiitor* în locul românescului și latinescului *viitor*. A fost o vreme în care acest neologism figură regulat în toate actele redactate de grefieri și alți funcționari judecătorești.

(2) La 1870, într'un oraș din provincie, un prefect m'a întrebat dacă eram *familist*? Eu l'am făcut să repete de trei ori cuvântul până am ajuns să înțeleg ce vrea să zică; și i-am lăsat impresia unui tânăr care în urma lungiei șederi în străinătate nu mai știă Românește.

(3) Țăranul nu zice: 'mi-e imposibil, zice limpede, românește și lati-

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Incendiu ;	Foc ;	Focus ;
Incendiat ;	Ars ;	Ardere. Arsum ; (1)
Inconvenient ;	Neajuns ;	
Imposite ;	Dări ;	Dare ;
Impenetrabil ;	Nepătruns ;	
Infect ;	Puturos ;	
Infecțiune ; ¹⁾	Putoare ;	Putor ;
Intolerabil ;	Nesuferit ; (Nu e de suferit) ;	Suffere
Incapabil ;	Nepriceput ;	percipio ;

nește : n'am putere. De ce în loc să zicem : e posibil sau e imposibil ? să nu zicem pe românește : Se poate ? Nu se poate ?

În cartea lui Iov, iată cum găsim ideia exprimată : *Știu că toate le poți și nu este ție nimica cu neputință.*

Să notăm că în această frază așa de frumoasă, așa de maestoasă, și de un stil adevărat românesc, nu este un singur cuvânt măcar care să nu fie de origine latină. Să exprimăm aceiași ideie în volapückul de azi.

Și răspunzând Iov, a zis Domnului : Știu că ești a *Tot Putinte* și că nimic nu ți-e *imposibil* ! Să comparăm cele două versiuni, cea Românească, cea Volapückească și să plângem cu amar.

(1) Iarăși Franțozism introdus de ignoranți care se vede, nu știau lucruri așa de elementare că latinitatea unor cuvinte trase din *focus* și *ardere* : amândouă sunt mai aproape de limba mamă decât cele franceze, *feu*, *brûler*. În limba veche franceză (mai aproape de cea latinească), (exemplu : *moult*, *host*, *occis*) se zicea tocmai *ars* ; din *ardere* ; n'a rămas la francezi decât *ardent* ; noi avem verbul întreg. Ce faci cu vechile locuțiuni, amintiri ale unor nenorociri : *Focul mare* din București ! *Curtea arsă*. Înlocuiți cuvintele vechi cu incendiu, incendiata — și judecați.

(2) Infecțiune mai are și un înțeles științific, acela de molipsire (boală infecțioasă, infecțiunea singelui) care nu se poate exprima prin vechile cuvinte Românești ; aici dar, și în acest înțeles neologismul se poate primi. Decite ori un neologism corespunde cu o idee nouă, necunoscută odinioară, cu o nuanță a ideii pentru care limba cea veche nu avea expresiune, fără îndoială trebuie să fie primit și să capete drept de cetățenie ; ceea ce însă e absurd, este înlocuirea fără nici o nevoie a cuvintelor românești prin altele franțuzești ; Ca *Fluviu*, în loc de Râu ; *Incendiu*, în loc de Foc ; *Fructe*, în loc de Poame, etc., etc.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Incapacitate;	Nepricepere;	
Imediat;	Indată; pe dată;	Data (fr. Date);
Ilimitat;	Nemărginit;	Margine (Ablativ);
Inapreciabil;	Neprețuit;	
Illegal; ilegalitate;	Nelegiuit, Contra legii <i>Lex</i> ; Nelegiuire;	
Incomparabil;	Ne asemănat; fără de asemănare; fără de seamăn;	
Implacabil;	Neimpăcat; (1) Pax;	
Indubitabil;	Ne îndoios; fără îndoială;	
Inundațiune;	Revărsare; (2)	Versare (fr. Verser)
Iuștiție;	Dreptate;	Directus;
Iust;	Drept;	
Injust;	Nedrept; nedreptate; Strămbătate; (3)	
Iune;	Tânăr; Tinerel; Tenerus; (4) Tinerică;	

(1) E lung pomelnicul cuvintelor de soiul celor arătate în text, toate latinești înlocuite prin cuvinte franțuzești. Noi avem în limba noastră o serie întreagă de cuvinte al căror înțeles este determinat prin negativa *ne*; Francezii au ca negativă *in*; Illicite, ilegal, incomparabile, infaillible. De ce să ne lepădăm de formele noastre naționale și să luăm pe cele streine?

(2) De ce *inundațiune* când ai un cuvânt Latino-Românesc care exprimă ideea în mod viu, colorat și exact?

(3) Încă un exemplu viu al ciudatei concepțiuni născută din ignoranța acelor care credeau că punând cuvântul Francez în locul celui Românesc latinizau limba! *Drept* și derivatele lui *Dreptate*, *îndreptare*, *a îndreptăți*, *a nedreptăți*, formau o serie întreagă și armonioasă și să trăgeau din cuvântul latinesc *Directum*, care printr-o metaforă ce se găsește aproape în toate limbile, exprimă și ideea de dreptate în înțelesul moral. Francezii zic: *Conscience droite*; *Droiture* în înțelesul ce-l găsim în limba Românească; iar Germanul: *Recht*, *Unrecht* tot același înțeles îl are. Atunci, de ce să ne lăsăm de vorba Românească înțeleasă de popor, și să zicem: *Iuștiție* în loc de *Dreptate*? Cum să tragem din neologismul Francez derivate ca *Nedreptății*, *Indreptare*? Vom zice oare: *Neiustiții*? *Iniustiții*? Ce orbire și ce rătăcire a fost aceea a prețișilor reformatori ai limbii!

(4) Tot prin ignoranță au păcătuit cei ce au înlocuit un cuvânt

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Junețe ;	Tinerete (vai de tineretele lui, etc.);	
Junime ;	Tineret și Tinerime ;	
Jenant ;	Supărător ;	
Limită ;	Margine ;	Margine (abl.);
Limitat ;	Mărginit ;	
Ilimitat ;	Nemărginit ;	
Legalizat ;	Adeverit (<i>din adevăr</i>);	Verum ;
Autentificat ;		

Zicerea veche eră cât se poate de exactă și exprimă limpede ideia că un act, o scriere, erau *într'adevăr* făcute de cutare persoană ; judecătorul *încredințând* prin iscălitura sa acest *adevăr*.

De altminterea cuvântul *autentic*, *autentificat* luat din limba grecească are întocmai același înțeles.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Matur ; Maturitate ; (1)	Copt ; Coacere ;	Coctus (printr'o metaforă firească) ;
Natura ;	Fire (<i>din a fi</i>) ;	Fieri ;
Natural ;	Firesc ;	
Naturalmente ; (2)	Firesce ;	
Naufragiu ;	Innec ; a se înneacă ;	Ennecare ;

frumos, latinesc, intrupat adânc în literatura și zicătorile populare care a dat naștere la o mulțime de derivate, printr'un neologism pretențios și stărp ? Să ne încercăm a zice *Junetul ; Vai de junetele lui ! Junel ; Junică*, și să rădem de rezultatul caraghios. Și de ce acest ostracism ? fiindcă pedanții ignoranți n'au știut să recunoască latinitatea cuvântului *tânăr*, și derivațiunea lui printr'o metaforă lesne de înțeles din *tenerus* = plăpând, fraget.

. . . . . *Ah te ne frigora laedant !*

Ah! tibi ne teneras glacies secet aspera plantas (Virgiliu ; Eglog).
Fiind că francezii ziceau *Jeune*, noi am zis *June*.

(1) Românul zice: porumbul, grâul a *dat în copt*. Nu e mai frumos decât „a ajuns la maturitate?” Ce ne facem cu verbul, s'a copt? Vom zice oare? *S'a maturat?* Buba a copt? *Buba a maturat?* Ce e drept întorcându-ne la adevărata limbă nu vom mai putea zice de Senat: *Maturul Corp* căci *coptul corp* nu prea ar suna frumos. Dar de ce n'am zice: Adunarea bătrânilor țării?

(2) Avem o întreagă serie de aceste uricioase barbarisme ca ter-

Ideia de peire prin cufundare în apă s'a întors la noi dela om și la corabie; De unde vorba populară: „*Ce ești așa de șosomorit? ți s'au înecat corăbiile?*“.

Nivelul apei. In limba veche găsim o expresiune din cele mai frumoase: „*lumina apei*“; De sigur aceasta nu poate înlocui cuvântul tehnic, cu derivatele lui de neapărată trebuință: *nivelație*, a *nivelă*. Dar am vrut să citez această frumoasă zicere ca să arăt cum poporul prin instinctul său firesc știe să exprime în mod colorat și pitoresc ideile pentru cari cei învățați nu găsesc decât cuvinte abstracte și fără frumusețe.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Obstacol;	Piedică; (impedicare; a pune piedică; a împiedică);	Pedica; Impedicare;
Obiect;	Lucru;	Lucrum;
Obligatoriu;	Legământ, îndatorire, (din datorie);	Debitor; Ligare;
Mă oblig;	Mă îndatoresc;	
Opiniune;	Părere;	Parere;
A opină;	A'și da părerea;	In dreptul Roman formula data judecătoreului faptului eră: Si non <i>paret</i> , absolvito.
Opresiune;	Asuprire; apăsare;	<i>Ad supra</i> ; Appensare;
A oprimă;	Impilare; (1)	Pilla;
Opresiv;	Asupritor;	
Odios;	Urăcios; nesuferit; (2)	

minațiunea în *mente* ce niciodată n'a fost românească; *Certamente* în loc de sigur; sau cu siguranță; *fatalmente*; *forțamente*, care din fericire au început să fie cam părăsite și scoase din întrebuințare.

(1) Impilare (Vezi *Șeineanu*, Vo. *Impilare*;) Vine din a călca, a bate în puiă, latin. *pillo*. Ar fi fost ciudat lucru ca bietul popor Român să n'aibă în limba strămoșească cuvinte care să exprime ideia de asuprire. După cum vedem avea *trei*, toate de altmintrelea latinești.

(2) Vorba franceză *odieux* vine din latin. *Odium*, *Odi*=urăsc. Uricios exprimă identic aceiași ideie; *urăsc* în limba noastră, (*odi* latinește), je hais, în franțuzește) și se trage pintr'o metaforă simplă din: „*Horresco!*“ Cfr. Franțuzește: J'ai horreur.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Pagină ;	Față ;	Facies ;
Prefață ;	Precuvântare ;	
Present ;	De față ; (1)	
In presenta ;	In față ;	
In present ; (în opoziție cu viitoru)	Acum ;	
Prețios ;	De mult preț ;	<i>Multum, Pretium ;</i>
Perceptor ;	Culegător de dări sau de bir ;	Dare ;
A percepe taxe ;	A culege dările ;	Colligere ; (2)
Profund ;	Adânc ;	Aduncatus ; (3)
Pepinieră ;	Școală ; (4)	
Pudoare ;	Rușine ; rușinos ; nerușinat ;	Roseus, fr. <i>rougir</i> ; în sensul : a se rușină ;
Permisivune ;	Voe ; a da voe ;	Volo ;
A permite ;	Cu voea d-tale ;	

(1) La apel soldații sunt învățați a răspunde : Present : Nu eră mai simplu să zică *Aici* ?

(2) Această expresiune *culegător de bir* o găsesc în cartea lui Iov. Ani întregi a figurat pe chitanțele tipărite de Ministerul Finanțelor acest barbarism : Taxa percesă ! Vedeți ce este să se pue oameni ignoranți să vorbească o limbă necunoscută lor. Nu 'și-au dat seama că precum zicem *pricep, priceput, încep, inceput*, la *percep* trebuia *perceput, iar nu perces*. De la o vreme încoace a perit acest barbarism, vr'un funcționar mai învățat a îndreptat formularul.

(3) V. în Șeineanu (Vo. *Adânc*). Iarăși aici o întreagă serie de derivate și de ziceri ; *Adâncul inimei ; Adâncime ; Adâncit*. Duiosesele versuri din poezia lui Grigore Alexandrescu, *Căinele soldatului*

„Singuru-i prieten, un câine iubit
 „Sedeă lângă dânsul și'n mare măhnire
 „Părea *adâncit*“ ... Cum le vom transforma în limba reformată ? Sau frumosul vers din Steluța ;

„Ca stele trecătoare
 „Ce lasă un întuneric adânc în urma lor ?
 Barbarismul *profund* îl vedem în fiecare zi în Monitorul oficial : Sunt cu cel mai *profund* respect, Sire etc.

(4) De ce franțuzescul pepinieră, când avem românescul și latinescul *Școală*, expresiune frumoasă, prin asemănarea între școala unde se cresc copii, și școala unde se sădesc și cresc pueții de pomi ?

<u>Francez-Român</u>	<u>Latin-Român</u>	<u>Latin</u>
Permite-mi; (1)	Dă-mi voe; Cu voe; fără voe; (Toate acestea românești, latinești și înțelese de toți).	
Pardon;	Ertare; să mă erți; (2)	Libertare;
Potabil;	De băut; (3)	Bibere;
Primul;	Bun de băut; Anteiul;	
Ultimul;	Cel dintâi;	Ante; (ce este înainte)
Ridicol;	Cel din urmă;	Orma; (4)
S'a făcut ridicol;	Derăs s'a făcut de răs	Risus; Ridere;
A ridiculiză;	A lua în răs;	
Rezumat;	Prescurtare;	Curtum; (fr. Court);
În rezumat;	Pe scurt;	
Renunțare;	Lepădare; a se lepă-	Laxare;
A renunță;	dă; (5)	fr. Laisser;
	A se lăsa de: (S'a lăsat de beție; de cărți etc.).	

(1) Tot ignoranți care au zis *permisiune*, cuvânt străin, în loc de *voe* latino-românesc.

(2) Cu franțuzismul reformatoilor noștri am ajuns ca bieteles mahalagioaice, când spun ceva cam pipărat, în locul tradiționalului „Să mă ierți” să zică: *Pardon de expresie*. Noi rădem; dar oare ele sunt de vină?

(3) Prea eră lesne să zic *apă de băut*; apă potabilă sună mai savant! În înțelesul tehnic, *apă bună de băut* ar fi exprimat foarte bine ideia.

(4) Mergeți dar de-i dați sărutarea cea din urmă, zice preotul, la sfârșitul rugăciunelor pentru morți. Bine ar fi să se zică *ultima sărutare*?

(5) Cum a putut să treacă prin mintea unor oameni cu bun simț, să schimbe un cuvânt așa de adânc înfipt în mintea unui popor, care la botez de o mie și mai bine de ani auzeau pe preot întrebând pe naș: *Te lepezi de Satana? Te-ai lepădat de Satana?* care în fiecare an la Paște aude cum Petre s'a lepădat de Christos. Fie că cuvântul este de origine necunoscută cum zice Șeineanu (op. cit. Vo. leapăd) fie că au dreptate Massim și Laurian care scriu „s'a lapidat” ca să-l latinizeze (metafora a asvârli o piatră, *lapis, lapidis*), nimeni nu trebuia să se atingă de acest cuvânt.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Reparațiune;	Dregere;	Dirigere; (1)
Repar;	Dreg;	
Regret;	Părerere de rău; (îmi pare rău; cu părere de rău)	
Șef;	Cap;	Caput;
Supliment;	Adaos; Adaog;	<i>Ad. Augere;</i>
Supleant;	Inlocuitor;	Locus, tenens;
Suficient;	Indestulător; Destul; (2)	<i>Satul;</i>
Insuficient;	Neindestulător;	
Stabiliment;	Așezământ;	
A stabili;	A așeză;	
A restabili;	A restatornici: a rea-șeză.	<i>Sedere;</i>
Stabil;	Statornic;	
Stabilitate;	Statornicie;	<i>Stare; Stator; (3)</i>
Restabilire;	Reașezare;	
Soluțiune;	Deslegare;	
A rezolvi;	A deslegă; (4)	<i>Disligare (Popul);</i>
Securitate;	Siguranță;	
Sperjur;	Călcător de jurământ; care jură, strâmb.	<i>Calcare;</i>
		<i>Strambus</i>
		<i>Juramentum;</i>
	(Zicerile amândouă latinești);	
Sens;	Înțeles; (Din înțeleg);	<i>Intelligo;</i>
Fără sens;	Neînțeles;	
Testimoniu;	Mărturie; (5)	
Probă testimonială;	Dovada cu martori;	<i>Martur;</i>
A atestă;	A mărturisii;	

(1) Poporul zice *Meșterul strică și dregre de frică*. Ce păcat că nu le-a fost frică de batjocură, acelor care au stricat limba Românească!

(2) O serie întregă de derivate care cu *suficient* nu se pot forma. (Indestulat etc.).

(3) Verbul latin *Sto, Stare*, exprimă tocmai ideia conținută în Românește, *stau, a stă* ... Cfer. versul cunoscut „*Mole sua stans*”.

(4) Iarăși ignoranță. Fiindcă Francezii zic: *Solution d'une question; résoudre un problème*, s'au fabricat cuvinte Francezo Românești în locul celor românești înțelese de toți și pe lângă aceasta și latinești, și în care găsim întocmai aceeași metaforă ca în cele franceze.

(5) Cuvântul vine dela Greci și din el se trage numirea de *Martiri*, dată de popoarele creștine celor ce au suferit casnă și moarte măr. turisind credința lor.

Francez-Român	Latin-Român	Latin
Ținută ;	Port ; îmbrăcăminte ; (din îmbrac) ;	Portare Bracca ; (fr. braies) ;
Uman ; Umanitate ;	Omenesc ; Omenire ; (1) Omenie ;	Homo ;
Valorează ; Cât valorează ; Valoare ;	Face ; Prețuește ; Cât face ; Preț. (2)	

CAP. V.

Am arătat până acum în mod general răul ce s'a făcut: 1) Prin încercarea absurdă d'a scoate din limba Românească tot ce nu derivă din isvor latinesc, mai ales cuvintele slavonești intrupate de atâtea veacuri în idioma Românească ; 2) Prin neasemănata neștiință a acelor care, crezând că latinizează limba, au înlocuit o mulțime de cuvinte curat latinești, din adevărata limbă Românească, prin altele franțozești.

Voi da acum rând pe rând câteva pilde și voi arăta ce nenorocite urmări a avut această rătăcire în limba Bisericii, a doctorilor, a juriconsulților, etc. etc.

A. Biserica.

Incep întristătoarea serie cu Biserica ; căci mare-mi este mâhnirea văzând cum dela o vreme încoace, boala care a infectat cultura românească, a început să molip-

(1) Din această absurdă înlocuire a unui cuvânt latino-românesc se trag caraghioasele formule ; „Mulțumindu-vă pentru această *faptă umanitară*“. „Apelând la simțimintele d-voastră *umanitare*“ ce le găsim în nenumăratele cereri de ajutoare, subvențiuni etc., ce le primesc în fiecare zi bărbații noștri politici.

(2) Institutorii și profesorii care de atâtea ani au învățat pe școlari ce le erau încredințați să vorbească o limbă stricată, au costat țara sute de milioane. Putem noi ore să zicem : *Scump, dar face?* Eu cred că nu.

sească și Biserica și voi zice cu Scriptura: „*Tu ești sarea pământului; iar de se va împuți sarea, cu ce se va săra?*”

Până acum câțiva ani, limba rugăciunilor, a cărților bisericești, scăpase aproape neatinsă, și pentru orice om doritor d'a afla ce este adevărata limbă Românească, cu ce putere, ce frumusețe, ce majestate poate exprima aproape tot complexul ideilor omenești, Sfânta Scriptură, rugăciunile la felurite slujbe, la botez, la cununie, la înmormântare, cazaniile, sunt o adevărată comoară, un izvor nesecat, limpede și curat.

Ei bine, dela o vreme încoace, preoții eșiți din Seminare, Episcopii din Sfântul Sinod, (1) au început și dâșii să se rușineze de a mai vorbi vechea limbă a strămoșilor noștri; și s'au pus să *modernizeze!!* Sfânta Liturghie și, cum zice poporul, să vorbească *radical!*

Neertată greșeală! putem zice: rătăcirea rătăcirilor!

Atât ne mai rămăsese neatins și frumos; limba românească din scrierile Bisericești; a o schimonosi și pe aceea, a face și dintr'insa o caricatură de limbă, ar fi o crimă în contra bunului simț, bunului gust și putem zice, fiind vorba de Biserică, o adevărată erezie.

Nimic mai uricios, nimic mai neplăcut decât a vedea cum în vechile rugăciuni pe cari eram obișnuiți să le auzim în Biserică, în zilele de jale ca și în cele de bucurie, pe care, ca mici copii, le învățasem dela mumele noastre, incetul cu incetul se strecoară niște neologisme, care sună întocmai ca o notă greșită într'o melodie și care strică unitatea și armonia graiului.

Există într'adevăr, în arta de a scri și de a vorbi, o lege a armoniei dela care nu ne putem abate fără a dis-

---

(1) Am citit, acum câțiva ani, o deliberare a Sfântului Sinod, privitoare tocmai la schimbările de adus în cărțile sfinte și am văzut cu adâncă întristare pre Înălții Arhieriei osândind cuvântul frumos: *podoabă* (*împodobit, împodobire, etc.*), și înlocuindu-l cu pedantescul; *Ornament*. Podoaba casei tale va fi de aci înainte... *Ornamentul casei tale.*

truge tot ce face frumusețea și farmecul graiului omenesc. Precum într'un covor turcesc, într'o mătăsărie de preț, ale căror fețe, prin trecerea anilor și-au pierdut vioiciunea și s'au contopit într'o tonalitate mai slabă dar și mai armonioasă, de vom înnădi un petic nou, cu culori proaspete, bătătoare la ochi, vom strică toată armonia și toată frumusețea prin contrastul neplăcut al tonalităților și al nuanțelor.

Precum într'o clădire, peste care au trecut iernile și ploile și gerul și soarele și ale cărei pietre s'au înnegrit, așezarea unor pietre noi, albe cum au eșit din carieră, produce un efect nesuferit; precum într'o cuvântare, într'o poezie de un caracter grav și înălțat, amestecul unor vorbe triviale și vulgare, ar provoca râsul și batjocura, tot așa și neologismele Francezo-Latine, introduse în limba Bisericească, produc o disonanță și o desăvârșită cacofonie, nesuferite pentru orice om cu judecată sănătoasă și cu gust mai subțire.

Să dau acum câteva pilde de neologisme, intrate de curând în limba Bisericească.

1. Aci este o greșeală, nu numai de ordine literară, este o primejdie pentru credința poporului; mania latinismului a început să isgonească din limbă cuvântul *Duhul Sfânt* și să-l înlocuească prin *Spirit*! Am fost față la o cununie, în care slujba era făcută după ritul Bisericii Orientale Unite, din Transilvania și am auzit pe preot zicând: În numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Spirit! Această înlocuire a cuvântului tradițional, Duhul Sfânt, o mai găsesc într'o carte de rugăciuni (pentru ortodoxi, nu pentru cei uniți cu Roma), tipărită de curând la București. Eu zic: pentru Dumnezeu! nu faceți acest păcat! nu întunecați în conștiința poporului noțiunea Sfintei Treimi prin schimbarea unui cuvânt cunoscut, înțeles, întipărit de veci în cugetul și în credința poporului Român! (1)

---

(1) În poezie să ne aducem aminte de minunatele versuri ale lui Alexandri, evocarea lui Satan de către bătrâna vrăjitoare :

Cum n'au văzut nenorociții cari au făcut această încercare, că cuvîntul *spirit* a intrat de mult în limba populară, dar cu alt înțeles, că prin operațiunea intelectuală numită *asociațiunea ideilor* când se invoacă Tatăl, Fiul și *Sfântul Spirit*, fără voe ne vom aduce aminte de Băuturile *Spirtoase* și de Comerțul de *Spirtoase*!

Asemenea, când aud acum pe preoți zicând: *Comunicare* în loc de *grijanie* sau de *împărtășire* (cuvânt latinesc), ideia *Comunicărilor* prin Corpul portăreilor sau a căilor de comunicație, vrînd, nevrînd, se deșteaptă în memoria mea. La cununie, la sfârșit, când preotul în loc d'a zice ca odinioară: Iar muerea să se teamă de bărbat (1) încheie zicând: să-și *respecte* bărbatul, îndată formula mult cunoscută „*Respectabile cocoane Iancule*“ ce am citit-o în nenumărate scrisori, sună în mod cacofonic la urechea mea.

Dar *Sanctitatea* sa în loc de Sfinția Sa! (2).

Vom zice oare de acum înainte: *Sanct! Sanct! Sanct!* Domnul Sabaoth! sau: *Sancte* Dumnezeu! *Sancte* tare, *Sancte* fără de moarte, sau: Sanctul spirit, în loc de Duhul Sfînt?

De ce au început popii să zică: *Creațiune, Creator*, în loc de *zidire, făcător, făptură*, (aceste două din urmă cuvinte latinești)?

Nu se înțelege lesne cum ideia facerei universului, s'a asemănat în mintea poporului care a făcut limba, cu aceia

Sai din hău fără lumină,
Tu, al cerului dușman,
Tu ce'n veacuri schimbi un an,
Pentr'un suflet ce suspină,
Duhul răului! Satan.

Să punem spiritul, inamic, secole și să judecăm.

(1) De ce această schimbare? povața cea veche nu conține în sine ideia de *frică* adevărată. Nu: indică acel simțiment cunoscut în limba juridică și filosofică Franceză sub numele de „*Crainte révérentielle*“ ce trebuie să aibă fiul sub autoritatea tatălui, femeia față de bărbat, nevîrstnicul față de epitrop etc.

(2) Sfânt: *Sfânta* Maria, *Sânta* Maria, *Sân*-Petru, invederat cu tot slavonescul *Svetă*, după părerea mea derivă din latinescul *Sanctus*

a zidirii unei clădiri? Filosofi Greci numeau pe Dumnezeu Marele *Demiurgos*, tot astfel au zis Francezii: *le grand architecte de l'univers*.

Asemenea la pomenirea Familiei Domnitoare, de ce se zice *Augusta* lor familie care face o disonanță neplăcută, în loc de *Slăvita* lor familie, sau dacă ne e rușine de *slavismul* cuvântului *Slăvit*, n'am putea zice *Mărta* lor familie, care este vorbă latinească? Dar *fortifică* (!!) (1) în loc de *intărește* (2) și în loc de *rob, serv*, care'mi aduce aminte de conducuța de servitori a Poliției.?

Până și de sublima jelire din slujba pentru înmormântarea copiilor au început să se atingă: „Vai de câte ori mumele își bat țitele și zic: O prea dulce și prea iubite fiule, de ce nu vorbești cu maica?.... înlocuind nu știu de ce, cuvântul *țitele* prin acela de *pept*.

Ca să dau cititorului puțința d'a vedeă prin comparație ce frumoasă este limba Bisericească cea veche, voi face aici câteva citațiuni.

Astfel iată cum ne arată Biserica ce este viața omului:
„*Mai trecătoare de cât umbra, și de cât visul mai înșelătoare*“.

Ce rămâne după urma noastră? „*Oase goale, mânca-rea viermilor și stricăciune*“.

„*Vai! câtă durere are sufletul când se deslipește de trup!*“

Și cuvintele de mângâere cu care alină durerea celor ce plâng o ființă iubită care s'a mutat dintre noi.

„In loc luminat, în loc cu verdeață, unde nu mai este nici durere, nici intristare, nici suspin, ci numai viață fără „de sfârșit““ (3)

(1) Și aci îmi aduc aminte de *fortificațiile* Bucureștilor și ale liniei Galați-Nămoloasa.

(2) Iar o vorbă latinească (Vezi Șăineanu *V^o tare* de unde derivă vorba Românească) înlocuită din ignoranța unor jumătăți de învățați printr'un neologism nesuferit și uricios.

(3) Frumos ar fi dacă am zice: *Oase nude* „și viața fără de fine cum cer pedanții noștri?“

Să notăm că în toate aceste citațiuni, *numai patru vorbe nu sunt*

„Intrați prin poarta cea strâmtă ; că largă este poarta și lată calea care duce în peire, și mulți sunt care intră printr'insa. Ce strâmtă este poarta și îngustă calea care duce în viață, și puțini sunt aceia care o află pe dânsa !
 „(Mateiu Cap. III.)“

Iată ce este adevărata limbă Românească: frumoasă, colorată, exprimând ideile cu tărie și precizie și totdeauna prin desfășurarea măreață a perioadelor, prin inversiunile cari pun în întâiul loc cuvântul ce exprimă ideia de căpetenie, se aseamănă mai mult cu ritmul și structura prozei clasice latinești decât bunăoară proza franceză cu frazele ei scurte și fără inversiuni.

Să comparăm spre pildă aceiași frază în limba românească și'n cea franțuzească.

Noi zicem: „*Mai trecătoare de cât umbra și de cât visul, mai înșelătoare*“. Francezii zic: „*Plus fugitive que l'ombre; plus décevante que le rêve*“. Cât de frumoasă este limba franceză, elegantă și precisă, eu zic că în ceia ce privește limba Bisericească, graiul Românesc este și mai armonios și mai maestros ; *umbra* sună mai plin de cât *ombre* ; *înșelătoare, trecătoare*, asemenea, comparate cu *fugitive, décevante* și inversiunea „de cât visul“ dă ideii un accent mai tare de cât în fraza corespunzătoare franceză.

Inchei această parte rugând prea plecat și smerit (1) pe Înălții Arhieriei ai Sfintei noastre Biserici Ortodoxe și Românești, ca nu numai să se oprească pe calea rătăcirii pe care au apucat, dar cât mai în grabă să se întoarcă înapoi, și să păstreze neatinsă comoara neprețuită nu numai a credinții, dar și a limbei strămoșilor noștri.

---

latinești; deslipire, trup, goale, sfârșit, iar în citațiunea mai lungă din evanghelia lui Matei, *toate cuvintele fără nici o excepție sunt latinești*; textul l'am luat din ediția tipărită la 1819 la Petersburg de către *Societatea rosienească a Bibliei*; deci într'o vreme și într'un loc în care nu se pomenea de latinizarea artificială a limbei.

(1) Iar nu *umil* cum zic acum preoții.

B. Doftorii.

Doftorii de odinioară s'au transformat în *Doctori* și în *Medici*; și nu s'au mulțumit cu sarcina de altminterlea destul de grea, d'a căută să vindece boalele de care pătimizește biata omenire; ei au vrut să vindece și limba Românească de boala streinismului și a Slavismului.

Francezii zic în glumă că Doftorii, nefiind în stare să găsească un leac în contra guturaiului, n'au putut face alt ceva de cât să-l boteze „*Coryza*“.

Tot așa am putea zice și noi că le-a venit mai lesne doftorilor noștri să zică *Morbū!* în loc de *boală*, (1) de cât să ne scape de multele boale ce ne amăresc viața.

Așa dar din bolnavi ne-au făcut „*morboși*“ ceia ce fără indoială este mai ușor de cât a ne face *sănătoși*; și s'au pus și dâșii la lucru și au reformat și au latinizat limba, nu e vorbă.

Inima (2) s'a făcut *cord!* așa în cât vom zice după ordonanța Facultăței, mi-a încremenit sau mi-a înghețat *cordul*; *cord rău*, am *tragere de cord*, mi-am călcat pe *cord*, *cord* amarât sau mahnit, etc.

Frumos de tot, nu e așa?

Piciorul (3) s'a numit *Gamba!!* și deci nu ne-a mai fost dat voe d'a luă pe savanții noștri Esculapi *peste picior* când vorbesc *radical*, ci *peste gambă*; nici s'o luăm la *picior* ca să nu-i mai auzim vorbind frumoasa limbă reformată de dâșii, ci s'o luăm la *gambă*.

Craniiu a înlocuit țeasta, (broască *țeastoasă*; latin. *testa*, franț. *tête*, italienește *testa*) și în sfârșit Românele noastre n'au mai fost *grele* sau *însărcinate*, ci *gravide!*

(1) Deci, țărani noștri să nu mai zică boilor la drum greu: *Hi!* *boală!* ci: *Hi!* *morbule!* și așa se vor arăta fii adevărați ai poporului rege, și vor gonî „*fedosul spectru al Slavismului*“.

(2) Inima (latin. *anima*—suflet, franțozește *âme*) metafora este lesne de înțeles. De ce barbarismul *cord* în loc de latineasca și româneasca *inimă?* fiindcă francezii zic: *cœur?*

(3) Latinește: *petiolus*, (diminutiv).

Să însemnăm încă odată absurditatea maniei d'a schimbă fără nici un cuvânt limba vorbită și înțeleasă de toți. *Grea, însărcinată*, sunt cuvinte curat latinești; (lat. *gravis*=greu, *sarcina*=povară, greutate prin metafora aveau întocmai înțelesul cuvântului românesc.

Astfel Ovidiu vorbind de o fată întâia născută a mamei sale zice: . . . . *Matri*

Sarcina prima suæ fuerat.

Atunci de ce pedantescul *gravidă* care se trage tot din *gravis*=greu? De ce? Fiindcă a intrat în capetele noastre că limba românească nu există și că suntem cu toții în drept să fabricăm una nouă.

Asemenea dacă femeia *gravidă* n'a dus *graviditatea* sa până la sfârșit, n'a mai *lepădat*, nu: a suferit un *avort!!* *Friguri* s'au botezat *febre* (1) și așa înainte.

Mi se va zice poate că știința medicală, ca toate științele, are o limbă a sa specială care nu poate fi aceea a poporului.

Foarte adevărat: Nici un om cu bun simț nu va tăgădui doctorilor, dreptul d'a întrebuiți cuvinte ca: *tiflită*; *nefrită*; *endo-cardită*; *arterio-scleroză*; *emiplegie*; etc. care intră învederat în domeniul nomenclaturei științifice, și pentru care limba populară n'are expresiuni, poporul necunoscând ideile pe care le exprimă cuvintele citate. Dar pedantismul nesuferit este a schimbă fără nevoe ziceri corespunzând cu idei, pe cari cel mai neștiutor om le cunoaște și știe să le exprime.

Gânditu-s'au medicii cari au ilustrat școala Franceză, să schimbe cuvinte ca: *coeur*, *crâne*, *maladie?* etc.

Molière a făcut pe *Sganarelle*, *Doftorul fără voie*, să pue inima la dreapta și ficatul la stânga, și răspunsul

(1) În evanghelia lui Matei citesc: „A găsit-o zăcând, *aprinsă de friguri*“. Iată adevărata limbă Românească, colorată și expresivă. Mai bine ar fi să zicem? *Suferind de febre*.

Boală lipicioasă, nu exprimă ideea în mod mai pitoresc decât *Morb contagios?*

Doctorului improvizat către acel care se miră de mutarea acelor organe: „*Nous avons changé tout cela*“, a rămas proverbial.

Rog dar plecat pe învățații noștri Doctori, să nu ne răspundă ca Sganarelle, când ne vom miră aflând că inima s'a făcut *Cord* și boala *morb*: „*Nous avons changé tout cela*“, și să lase *inima* să fie *inimă*, *boala*, *boală*, destul numai să ne vindece de boale, mai ales de cele de inimă, cari sunt din cele mai rele, sau cel puțin să nu ne facă *inimă rea*, stricând și ei limba românească.

C. Jurisconsulți.

(Avocați, Magistrați, Grefieri, etc.)

Dacă Doftorii au adus și dâșii partea lor de muncă, la lucrarea de desființare a adevăratei limbi Românești, ce să zicem de Jurisconsulți? Aveam în trecut niște legiuiri, bune, rele, dar cel puțin scrise într'o limbă, pe care o înțelegeau toți, lucru de mare folos și de neapărată trebuință, fiind dat că: „*Nemo censetur legem ignorare*“ (Nimenea nu e presupus că nu cunoaște legea).

Schimbarea repede (în câteva luni abea), a întregii legislațiuni; înlocuirea unor norme vechi, intrate de mult în moravurile și obiceiurile poporului, printr'alte noi, eră o întreprindere anevoioasă și care, multă vreme, trebuia să aducă mari neajunsuri oamenilor de rând, dar mai ales țăranilor, cari n'aveau în satele lor oameni cunoscători de legi, cari să-i lumineze și să le deslușească legile cele noi. (1)

Dar pe lângă aceste greutateți inerente oricărei schimbări a legilor și obiceiurilor tradiționale ale unui popor, s'a

(1) În țările occidentale sunt, în comunele rurale *Notari*, *tabelioni* adică oameni de legi, pe cari țăranii îi pot întrebă și prin mijlocirea cărora fac actele de vânzări, înzestrări, etc. În satele noastre această instituție de cel mai mare folos, nu există, și țăranii sunt cu desăvârșire lipsiți de mijloace d'ași face actele asemănat cu regulile impuse de niște legi despre cari n'au nici o idee.

mai adăogat una mai mult, și aceea fără nici o nevoie, din pedantism curat. De ce? fiindcă acei cari au tradus la 1864 legile Franceze introduse la noi, fuseseră crescuți la școala acelor oameni, cari decretaseră curățirea limbei Românești de „*Asperitățile Slavice*“. Așa dar legile s'au schimbat atunci, nu numai *în fond*, dar și *în formă*. Zicerile juridice înțelese de popor, au fost înlocuite prin altele, cari pentru cei mulți — putem zice, aproape pentru toți — erau tot atât de neînțelese, ca ieroglifele egiptiene, înainte de Champollion.

Nevârșnicul, s'a făcut *minore*. Cel în *vârstă, majore*; *epitropul, tutore*; rudele de alături, cele de sus și de jos, (1) s'au schimbat în *colaterali, ascendenți, descendenți*; părinții în *genitori*! (2).

Moșiile (3) s'au făcut *eritagie* (!!!) împărțeala, *partagiu*; darul; *donățiu*; averea mișcătoare și nemișcătoare s'a făcut *mobilă* și *imobilă*; prigonitoarele părți au fost transformate în *litiganți*; tulpinele s'au numit *stirpe*!! foaia de zestre, *Contract de maritagiu* (sic) (4) și ca să încheiem acest pomelnic cu un ce cu desăvârșire caraghios, întâmplarea s'a numit *azard*!!!! (5)

Cred că trebuie să mă opresc aici, sau cum zic Francezii în glumă: „*Après cela il faut tirer l'échelle*“.

Întâia ediție a codului civil publicată de V. Boerescu. ne arată în mod luminos, ce zăpăceală și ce încurcătură se născuse din acea schimbare a terminologiei juridice. Boerescu ca să poată fi înțeles de cititori, și ca lucrarea

(1) Aceste expresiuni, curat latinești.

(2) Art. 815, cod. civil.

(3) Iarăși stupida manie d'a înlocui o vorbă românească prin alta străină. *Héritage* în limba juridică franceză are tocmai înțelesul cuvântului *moșie* (ceiace ne vine dela moși).

(4) Art. 932 și următorii cod. civil.

(5) Art. 649 cod. civil.

sa să le fie de folos, s'a văzut silit ca la fiecare față (1) să traducă în nenumărate note cuvintele noi luate din limba franceză, și să dea alături adevărata zicere înțeleasă de români (2).

Iar grefierii, portăreii, etc. toți eșiți din școlile unde învățaseră dela profesorii lor să vorbească limba cea nouă, s'au pus pe lucru.

Cercetarea la fața locului s'a făcut *descindere locală*, martorii n'au mai fost *ascultați* ci *audiați* (3) în instanță; *Partea interesantă* a fost citată la audiență, etc.

De vrem să ne dăm seama de ce am pierdut în urma nefastului învățământ dat în școalele noastre acelor care în urmă aveau să fie grefieri, portărei, comisari de poliție, etc. să citim într'o hotărîre veche a *Inaltului Divan*, procesul-verbal în care se deslușește cum s'a desfășurat pricina, arătările prigonitoarelor părți, acelea ale martorilor, și să comparăm cu *practicaua* unei decisiuni de Tri-

(1) Spre pildă iată ce note găsim în ediția din 1873 pag. 71 a)

Colaterali=rude de alături;

Descendenți=rude de jos;

Ascendenți=rude de sus;

Defunct=răposat;

A succedă=a moșteni;

Sucesiunile=moștenirile;

Sunt deferite=sunt date;

Proximi=apropiați; etc,

(2) La 1899 cu prilejul refacerii Codului de Procedură Civilă, d-l Disescu, autorul proiectului, s'a silit să se întoarcă întru câtva la limba cea Românească, la aceia pe care o înțeleg toți.

Astfel a zis: sorocire, în loc de *citațiune*; părțile prigonitoare în loc de *părțile litigante* etc. Această fericită idee a fost criticată în presă și cam luată în răs.

(3) Aici se vede negliobia nemăsurată a novatorilor, fabricanți de Volapük. *A ascultă*; *a auzi*; două cuvinte curat latinești; atunci de ce să fabrici un barbarism: *audiere*? Pentru care cuvânt? Ce folos? și acest neologism caraghios îl găsim în toate procesele verbale ale hotărîrilor judecătorești.

bunal sau de Curte. Vom vedeà deosebirea și la rândul nostru vom judecà pe cei ce ne judecà.

Intr'o cercetare la fața locului, dintr'o hotărnicie veche (din anul 1684) am găsit această frumoasă formulă prin care se încheiau arătările martorilor.

„Și așa am adevărit, cu sufletele noastre, pe dreptate (toate vorbele sunt latinești).

In capul foilor de zestre: „Fie Doamne mila ta cu noi, precum și noi am nădăduit întru tine.

„Foaie de zestrea ce dăm prea iubitei noastre fici“....

După aceasta, în capul celor date de zestre, înainte moșiilor, banilor, giuvaericelelor, totdeauna vedem trecut :

„O icoană a Maicei Domnului, îmbrăcată în argint“.

Și la sfârșit :

„Acestea dela noi, iar dela Dumnezeu mare și bogată milă“.

In josul unui testament: Eu Smaranda Doicescu: *am voit*“.

Ce limbă frumoasă! precisă! icoană credincioasă a modului d'a cugeta, d'a simți al unor oameni cari știau ce este frica lui Dumnezeu; pentru care ideia Dumnezeirii nu lipsea nici odată dela actele de căpetenie ale vieții; pentru care jurământul și mărturia erau lucruri sfinte; „*am adevărit, cu sufletele noastre*“.

Azi avem în legile noastre o formulă de jurământ cât se poate de absurdă, de vreme ce nu e de înțeles pentru oamenii din popor chemați ca martori și care sunt cei mulți.

Inchipuiți-vă un țăran, un muncitor fără știință de carte zicând (1). „Mă leg *pe onoare și pe conștiință*, cuvinte ce nu deșteaptă în mintea lui nici o idee precisă, necum religioasă. Iar Presidentul amenințându-l cu pedeapsa Dumne-

(1) De câte ori am fost față și am auzit țărani incurcându-se, repetind în mod greșit după Prezident aceste ziceri cu desăvârșire necunoscute lor.

zeiască dacă va fi *sperjur* (sic). Și să ne mirăm de înmulțirea mărturiilor mincinoase?

Intreb: Greu ar fi fost a se găsi o formulă românească, simplă, lesne de înțeles și în armonie cu ideile religioase ale unui popor ce nu s'a lepădat încă de credința sa în legea creștinească? Spre pildă; „*Jur pe Sfânta Cruce și în frica lui Dumnezeu*, că voi spune adevărul; iar Președintele să zică: „*Dumnezeu martor de jurământul tău, să te pedepsească de vei jură strâmb, sau de vei mărturisi strâmb.*”

Un prieten îmi spunea răsând cum a auzit odată pe Președintele unui Tribunal de provincie întrebând pe un țăran care se înfățișase înaintea Tribunalului și se silea să-și arate singur motivele cererii sale: *La ce conchizi?* Auz, domnule Președinte? răspundeă bietul om.

La ce conchizi? întrebă din nou Președintele cam răstit: și iarăși bietul creștin zăpăcit, întreba: „Porunciți, domnule Președinte?” Și în acest dialog cam comic se sintetiză, putem zice, răul intrat în organismul nostru social, prin acea cultură artificială, străină de datinile poporului nostru, care a depărtat din ce în ce mai mult pe cei de sus de cei de jos, cei dintâiu vorbind o limbă pe care ceil'alți n'o pot înțelege, și făcând astfel din fi aceleiași patrii, ca două neamuri deosebite, neavând nimic comun, nici graiul, nici idealul, nici cugetările.

Și de aceia zic—și să dea Dumnezeu ca să fie auzit glasul meu,—ca azi cât mai în grabă, să ne lăsăm de pedantism, de naționalism rău înțeles, să nu ne mai fie rușine de limba și de trecutul nostru; să ne apropiem de popor, cu care din nou să ne putem înțelege; aceasta spre binele și folosul și al său, și al nostru.

CAP. VI

Răul într'adevăr este mare.

Am arătat, ce stricăciune a molipsit limba bisericeii, a științei medicale, a celei juridice; ce ar fi dacă a'și vrea

să arăt ce este stilul jurnalelor, al actelor administrative, sau limba politică, sau aceia a negustoriei, cu *veritabilul cașcaval de Penteleu*; cu magazinele de *Delicatețe* sau de *Galanterie* (1) care dau de răs Francezilor, ce trec prin București și se uită la firmele prăvăliilor din capitala României.

Ca să nu lungesc peste măsură această lucrare mă voi mărgini a cită aici numai câteva pilde: 1) de greșeli neertate de sintaxă și de gramatică ce le găsim în legi, în acte emanate dela autoritățile noastre publice; lucru ce nu se găsește nici odată în actele vechi din'aintea reformei; de ce? fiindcă *slujbașii* de pe vremuri scrieau și vorbeau limba românească cea adevărată, cunoscută, vorbită de toți; pe când *funcționarii* de azi, sunt nevoiți să-și exprime ideile într'o limbă nouă, artificială, necunoscută bine lor și astfel se incurcă, scriu greșit și adesea ori întrebuintează expresiuni vrednice de răs.

Voiu cită întâi greșeli în contra sintaxei, *solecisme* și *barbarisme* în acte oficiale. Am vorbit mai sus de taxa *percesă* ce ani întregi se vedeă pe toate chitanțele tipărite ale agenților Ministerului de Finanțe.

Iarăș ani îndelungați am văzut prin gări, afișe oficiale cu: Administrația *Calei ferate*... neștiind se vede funcționarul redactor, nici atâta lucru, că nu se zice *Calele c Căile* și deci genitivul este *Căi* iar nu *Calei*.

---

(1) Aceste caraghioase denumiri, au fost importate în România din Austria și Germania, unde au luat naștere, de către numărați ovrei cari au venit să deschidă prăvălii la noi. Ceiace provoacă răsul este ideea că s'ar vinde și s'ar cumpără lucruri care în limba de origină au rămas abstracte și ideale, și care în jargonul negustoresc german s'au materializat.

Am râde și noi dacă am vedeă scris deasupra unei prăvălii: *Magazin de politeță* (*Galanterie* în limba franceză însemnând politeță mai rafinată față cu femei), sau *Magasin de cinste* (*Delicatesse* însemnând între altele și o cinste scrupuloasă și rafinată, spre pildă: *Delicatesse de sentiments*).

Pe biletele băncii Naționale de la întemeierea ei și până astăzi un solecism.

O sută lei; O mie lei; pe când gramatica cere: *O sută de lei, O mie de lei* etc. De ce? fiindcă noi zicem: o sută, o mie (1) iar nu *suta lei, mia lei*, cum zic francezii *Cent francs; mille francs*; francezii mai zic: *un cent d'oeufs; un millier d'hommes*, și ar fi un solecism nesuferit a se zice: *Un cent oeufs; un millier hommes*.

Ei bine tocmai acest solecism care la un examen de școală primară ar atrage o notă rea unui școlar, se arată de 29 de ani pe biletele Băncii Naționale.

Nu e oare lucru caracteristic al stărei noastre culturale a zăpăcelii adusă în mintea oamenilor prin părăsirea limbei celei adevărate, acest fapt ca niște oameni dintre cei de frunte ai țării, însărcinați cu întemeierea celui mai mare așezământ de credit al României, să nu fi fost în stare să alcătuească și să ortografieze în mod corect un lucru așa de elementar, așa de puțin complicat ca formula arătătoare a valorii unui bilet de bancă?

Dar legea de autentificare din 1881, în care vedem acest solecism:

Acei care nu *știu scri* sau *cit*. Francezii zic, ce e drept, ne pas *savoir lire ou écrire*, dar Românii zic: Acel care știe să *citeassă* și să *scrie*; sau *a citi, a scri*.

Iarăș trebuie să mă opresc ca să nu obosesc pe cititor dar ar fi lungă lista greșelilor neertate care furnică în legi, în acte oficiale și care dovedesc că ideia ciudată d'a răpi unui popor limba ce din tată în fiu, de veacuri se transmisese, și d'a o înlocui prin alta artificială, trebuie să ne ducă la încurcarea limbilor ca în vremea turnului Babel, și la acest rezultat că mulți Români, să nu mai știe nici

---

(1) Dela 1881 și până la anul 1910, numele chiar al Băncii era ortografiat greșit: Banca *Naționale*; mai jos *Casiâr*. Numai în anul acesta pe biletele cele noi se văd îndreptate aceste greșeli.

limba cea veche pe care au uitat-o, nici pe cea nouă pe care n'au putut-o învăța.

Dacă oameni sus puși, guvernatori și directori ai Băncii Naționale, Miniștrii de justiție care au alcătuit Condiți și legi, au păcătuit în contra limbei și a sintaxei, ce trebuia să facă micii funcționari sau oamenii puțin culți? Aici intrăm în domeniul bufonerii, dar nu celei voite, ci celei fără de voe; bieții oameni zăpăciți, ne mai îndrăsnind a scrie sau a vorbi cum știau odinioară, nu puteau de cât să dea în caraghioslăc.

Ca president de Tribunal, ca membru al Parchetului Curței, am adunat odinioară câteva mărgăritare găsite în petiții, în procese-verbale ce au trecut prin mâinile mele (1). altele 'mi-au fost comunicate de prieteni.

Să citez câteva :

Într'o petiție de despărțenie, o femeie se plângea că bărbatul său o părăseă, petrecând toată vremea „Cu niște *dame desonorabile (țigănci)*“.

Biata femeie scrie întâi cu stil nobil, și fiindcă a auzit cuvântul nou, *onorabil*, aducându-și aminte de cuvinte ca : fac, *desfac*, leg, *desleg*, scornește *desonorabil*; și după această concesiune făcută modernismului și latinismului, de frică d'a nu fi bine înțeleasă de tribunal, adaugă în parantez scurt, lămurit și românește *că acele dame desonorabile erau niște țigănci*.

Într'un proces-verbal al unui Comisar de Poliție din Brăila, primit la Parchetul Curței, am găsit o expresie tot atât de caraghioasă.

Parchetul, aflând că se făcea un comerț rușinos cu niște fete nevârstnice, care se trimiteau la Constantinopol și în Egipt, pentru recrutarea caselor de prostituție, trimisese

---

(1) Imi pare rău că nu m'am gândit atunci să adun în mod sistematic toate lucrurile caraghioase ce au trecut pe sub ochii mei, căci așa aveă azi o colecție bogată și așa puteă scoate la lumină un Glosariu întreg, ca Massim și Laurian.

porunci autorităților Polițienești ca să împiedice acest trafic infam.

Un Comisar prinsese într'un hotel o femeie care erà gata să plece la Constantinopol cu niște nenorocite copile.

În procesul lui verbal, după ce arată prin ce minciuni s'a silit bătrâna care făcea negustorie cu carne omenească, să înșele autoritățile; adaugă: „Iar noi înțelegând că nu „pentru motivele arătate de dânsa, ci în niște scopuri *machiavelice* adusesse acolo pe acele fete etc.

Într'o petiție ce am primit în 1905 dela niște locuitori din Vâlcea ca să le dau voe a pășuna vitele într'o pădure a Statului, din pricina secetei celei mari, am notat această frază „Căci altminterea, D-le Ministru, vitele noastre, *nec-tarul țării*, sunt amenințate cu peirea“ .....

Aceste două pilde sunt tipice, și arată unde duce o jumătate de știință și o jumătate de cultură.

Comisarul polițienesc a auzit de Machiavelism, fără a ști ceva precis asupra lui Machiavel; știe numai că *machiavelismul* nu e lucru bun.

Tot așa Institutorul care a scris jalba țăranilor din Vâlcea, știe în mod nelămurit că *Nectarul* este ceva bun, ceva de mare preț, fără ași aduce bine aminte de ce fel de bunătate e vorba; și nici unul, nici altul nu văd cât de caraghios este a vorbi de Machiavelism, expresie ce se întrebuițează numai pentru niște uneltiri politice viclene, ca să califici fapta unei p.... sau a face o asemănare între vitele cornute ale țăranilor și băutura zeilor din Olimpul mitologiei Eline.

La 1877 în vremea războiului, fiind la Calafat cu Generalul Fălcoianu, a venit un țăran să se plângă că i se rechiziționase boi, cerând cu rugăciune mare să i se dea îndărăt.

Acel om care nu trecuse prin mâna profesorilor de mitologie și de limba latinizată, n'a vorbit de *Nectar*; nu: zicea cu multă mâhnire. „*Domnule General, mi-ai luat boii, mi-ai tăeat picioarele*“.

Intre țăranul incult dela 1877 și Institutorul dela 1905 care vorbeà mai frumos?

Intr'un proces verbal al unui Primar rural incheiat în urma unui omor, găsim această frază (1) „în acel moment „a sosit și *muma cadavrului* etc.“

Tatăl său ar fi scris în vremea veche, vremea neștiinței și a „*asperităților slavice*“ „*Muma mortului*“; el zice, *muma cadavrului!*

Alt primar vorbindu-mi de un accident de automobil, îmi spuneà „Automobilul venind cu *forță majoră*... Tatăl său ar fi zis: *cu iuteală mare* sau cu *putere mare*.

Intr'o scrisoare a unui fost învățător către un prieten care mi-a arătat'o, citesc; „Trăească Coconașul Bibică, scumpa D-tră *odraslă de progenitură*.“

Iarăși aici se încurcă în mintea bietului om, limba cea adevărată ce o știà altădată „*scumpa D-tră odraslă*“ cu un neologism ce crede de trebuință a'l adăoga, pe lângă vechea zicere, ca să modernizeze și să latinizeze limba.

Dar stereotipul „*Tormentat de băatură*“ în câte procese verbale nu l'am văzut?

Dar gaz *aeriform* (!!) *Mai tratat cu refuz* etc.

Dar *menajeră de casă* care se găsește în toate publicațiile de căsătorie ale primăriilor noastre.

Am insemnat de mult această caraghioasă publicație, culeasă între altele multe, la Primăria Capitalei.

Publicațiune de Căsătorie.

Intre D-l X. June, sergent nopturn, cu Domnișoara Z. Jună menajeră de casă.

Eată cum „*poporul Roman prin „Vigenta potența ce a „eredit dela poporul Rege, a lapidat asperitățile Slavice*“ (2) și vorbește și scrie acum frumos, latinește, întocmai ca un legionar al lui Traian.

(1) Comunicată de un prieten.

(2) Massim și Laurian.

De câți-va ani a eșit la lumină un nou barbarism, fabricat de *Volapüčkiști* neștiutori de carte.

Pictat, Pictesz!! în loc de zugrăvit, zugrăvesc.

Intreb : pentru ce s'a înlocuit vorba veche cu una nouă care este și neplăcută și fabricată în mod incorect, din punctul de vedere al etimologiei? *Zugrăvesc, Zugrav*, (1) ne vine dela Greci : cum să ne mirăm?

Intr'o țară în care, până aproape de mijlocul veacului trecut, n'a existat altă formă a artei decât cea bisericească, în care ne-au venit dela Bizanțu și dela Muntele Atos, și iconele și artiști care lucrau pentru înfrumusețarea și împodobirea sfintelor locașuri, nu eră oare lucru firesc, ca, de o dată cu arta lor artiștii bizantini să fi adus în țară nu numai lucru, dar și numirea lui? (2)

Dacă începem să isgonim și cuvintele grecești, ce de veacuri au intrat în limba Românească, atunci de ce zilnic introducem, ca toate popoarele culte din Europa, noi cuvinte elinești, create ca să exprime idei și invențiuni noi? telegraf: telefon; microbi; termoterapie; idroterapie; telepatie etc? Al doilea: barbarismul *pictesz, pictat*, e incorect și format în contra regulilor după care au trecut din limba latină în cea românească o serie întreagă de cuvinte :

(1) Acest cuvânt însemnează a *scrie*, = γραφό, ζοη, = viață, natură (Conf. *geografie, demografie*, etc.

Un desinator Francez, care la 1863 a însoțit pe V. Duruy în călătoria sa în țara Românească, spune, că într'un sat din Vâlcea, pe când desemnă în albumul său, un țăran uitându-se la ceia ce făcea, a început să strige cu mirare (*En un latin barbare*, zice Francezul)

„A scris cassa lui Ion! a scris capra lui Ion!..... iată cum știe poporul să găsească expresii pentru lucruri noi, necunoscute lui.

(2) Neologismul, pictor, pictura, aveă o utilitate; aceia d'a exprima printr'o vorbă nouă, lucrul cel nou, arta profană, și d'a face deosobirea între pictorul care ne arată pe Venus, Diana etc. sau pe țăranul și țăranca cu boi și carul lor, și zugravul care reprezintă pe Maica Domnului, pe S-tu Ion etc: dar barbarismul *pictesz* e fără nici o utilitate.

Spr. pildă: Latin.	Român.	
Plangere;	Plâng; am plâns;	
Stringere;	Strâng; strîns;	
Impingere	Imping	Am împins
Lingere etc.	Ling,	Am lîns;

Aşa dar, dacă vrem să lepădăm *zugrăvesc* și să luăm cuvântul latinesc *pingere*, trebuie să zicem; *Ping*, *Am pins*, sau *Pâng*, *pâns*, iar nu *Pictez*, *Pictat*, precum nu zicem *Planctez*, am *Planctat*, nici *Strictez*, am *Strictat*, nici *Lictez*, am *lictat*, ci: *Plâng*, *Strîng*, *Ling*; am *Plâns*, am *Strîns*, am *lîns*....

Iată unde ne duce unirea nefastă a pedantismului cu neștiința; dă naștere la monștri în filologie, precum în domeniul teratologiei, din căsătoria a doi cocoșați nu s'ar putea naște decât ființe diforme și schiloade.

Voi incheia această serie care s'ar putea prelungi aproape în *infinitum* printr'o citațiune luată dintr'un document care datează abea de câte-va luni.

Cu prilejul atentatului în contra vieței D-lui I. C. Brătianu, Uniunea Sindicalistă a crezut de trebuință, a scoate un manifest spre a face cunoscută reprobățiunea sa în fața acelei încercări criminale.

Iată ce citim în *România Muncitoare* din 10 Decembrie 1909 „De și adversari ai Guvernului Liberal n'am crezut „nici odată că prin astfel de *mijloace ordinare* (sic) se poate „ajunge frumosul scop ce'l urmărim“..... Auziți! o încercare de omor cu precugetare calificată de *mijloace ordinare* !!

Iată incurcătura produsă în capetele oamenilor cu jumătate de cultură; s'au obișnuit a întrebuișta cuvinte luate dintr'o limbă streină pe care n'o cunosc; știu în mod nelămurit că cuvântul *ordinar* exprimă ceva rău, are un înțeles pejorativ; de aci extraordinara deformațiune a înțelesului aceluși cuvânt, și caraghioasa calificare de faptă *ordinară* aplicată unei crime care în alte țări, bunăoară în Englitera, ar fi dus pe făptuitor drept la spînzurătoare!

CAP. VII.

Ce am avut și ce am pierdut.

După ce am arătat ce ziceri caraghioase, ce idiomă uricioasă au intrat de când cu așa zisa reformă în gura poporului, voiu dà câte-va pilde, ca să dovedesc cât de dulce, de frumoasă, de colorată, erà limba părinților noștri; și comparând ce am avut, ce am pierdut de bună voe, ne siliți de nimeni, cu ce am căpătat, vom putea zice în adevăr, „*că ni s'a urât cu binele*“.

Și aici, mă voi mărgini și voi aduce numai câte-va pilde; zicători, versuri din folklorul nostru, locuțiuni vii și colorate; citindu-le pe acestea, ne vom reaminti altele și vom putea spune dacă intradevăr merită biata limbă Românească urgia cu care s'au năpustit asupra ei reformătorii și pedanții.

Să încep cu câte-va zicători, căci în ele se oglindește mai bine mentalitatea unui popor și se poate vedea dacă are minte ageră, bun simț ascuțit, și—lucru de mare preț—darul ironiei!

„*La pomul lăudat să nu te duci cu sacul mare*“

Bunul simț popular ne spune să ne ferim de laudă peste măsură sau, ca să întrebuițez o vorbă nouă pentru un lucru nou, *de reclamă*.

Iată acum o satiră de o ironie delicată și subțire a amăgirilor muerești: „*Nu crede bărbățele ce vezi tu, crede ce'ți spui eu*“ și „*Ce știe satul, nu știe bărbatul*“

„*Corb la corb nu'și scoate ochii*“ (1)

„*Mai bine o vrabie în mână decât zece pe gard*“ (2)

(1) Să notăm că'n aceste zicători nu e un singur cuvânt care să nu fie latinesc.

(2) Francezii zic: *Un tiens vaut mieux que deux tu l'auras*. Nu e zicătoarea Românească mai plăcută, fiind-că exprimă aceeași idee în mod mai pitoresc?

„Să vorbească și nenea Ion, că și el e om“

„Hoțul de păgubaș“ Iarăși o ironie, dar amară, în această zicere proverbială (1).

„Ai băgat dracu în casă cu lăutari și nu'l scoți nici cu Arhierii“.

„Aruncă un nebun o piatră în apă și muncesc zece înțelepți ca s'o scoată“ (2)

„Ce ese din pisică, șoareci mănâncă“

„Cine împarte, parte 'și face“

„Buturuga mică răstoarnă carul mare.“

„Caută cearta cu lumânarea“. etc.

Dela zicători să trecem acum la câte-va expresii de o frumusețe poetică fără seamăn ce le găsim în vechile doine, în basmele populare, și care arată ce bogat a fost înzestrat poporul Român de natură, ce putere de imaginație, ce simțire vie, ce dar d'ași exprimă cugetările și pasiunile, într'o formă colorată, plină de poezie și de viață au avut autorii fără nume, eșiți din adâncul neamului Românesc, mai toți de sigur fără știință de carte, ca vechii rapsozi ai Eladei celei primitive.

Despre un lucru îngrozitor, o fiară, un balaur: „Nici să'l vezi, nici să'l vizezi.“

„Un cal negru ca păcatul“

(1) Francezii exprimă aceiași ideie într'o formă mai glumeță și vrednică de vechiul renume al duhului Francez; ei zic: *C'est le lapin qui a commencé* (gâlceava a început'o epurele) sau, cu o ironie ce se apropie de zicătoarea Românească, „*Et les battus paieront l'amende*“. Cel ce a mâncat bătaia tot el va plăti și gloaba.

(2) Lucru ciudat; această zicătoare o găsim întocmai, identică într'o limbă care n'are nici o asemănare, nici o înrudire cu nici o idioma cunoscută; limba Bască (*Basque*) care'i vorbită de o populație așezată pe amândouă laturile Pireneilor între Franța de apus și miază-zi și Spania de miază-noapte. Cum se poate explica acest fenomen al unei zicători identice (și care nu e din cele universale) în două părți așa de depărtate ale Europei?

„In cât pietrile plângea, de milă ce le eră“

„S'a făcut Dunăre“ (1)

„Că'i iarbă de noi, și umbră de voi... (Miorița)

Dar în acest blestem, ce putere, ce poezie! „S'aibă casa
„Cucului, Și odihna vântului.

Dar cuvintele pline de dulceață ale mamelor române:

„Puiu mamei;“

„Dragu mamei“

„Sufletu mamei!“

Nu sunt oare mai frumoase decât, *Mon chou, mon chat* ale mamelor Franceze?

„Sfințitul Soarelui“ (2) are, cred, o netăgăduită superioritate asupra zicerei Francez, *le coucher du soleil; le couchant*; care evoacă ideia vulgară a unui om ce se așează în pat ca să doarmă, pe când cea Românească zugrăvește în mod poetic Soarele la apus, încununat cu un Cearcăn de flacări ca Sfinții din icoanele religiei Creștine.

Dar neologismul *aurora*, e el oare mai frumos decât *revărsatul zorilor* care arată în chip pitoresc cum se revarsă lumina peste Cer și Pământ ca apa unui râu ce ese din albia sa?

Limbă de moarte nu este mai pitoresc decât *dispozițiuni de ultima voință*? sau *Poartă de frați* decât *Poartă în indiviziune* a Jargonului nostru Juridic?

Ce e mai bine zis, formula veche: Ne vom împărți deopotrivă *din bun și din rău*, sau: Vom luă părți de *calitate egală*?

(1) Această zicere însemnează că un om s'a infuriat, s'a făcut grozav ca puternicul riu care se umflă și se revarsă bătut de vijelia Volapük?.. *S'a făcut Danubiu!*

(2) Am văzut în dicționarul Seineanu (*Vo Asfințesc*) o explicație neexactă a cuvântului *Asfințit, Sfințesc* „*Moartea aparenta a Soarelui e considerată ca o sanctificare*“

Cheia zicerei Românești o găsim în limba grecească modernă: Grecii zic că soarele, când apune se face *Rege*; noi zicem că se face *Sfânt*. Cearcănul luminos al soarelui când apune, a fost asemănat de Greci cu o coroană împărătească de aur, la noi cu aureola de aur ce înconjoară capul Sfinților în Bisericele noastre.

În sfârșit ce numiri ori grațioase ori pitorești a dat adese ori poporul florilor ce cresc

„*L'al Moldovei dulce soare*“

Să citez câte-va :

„Rochia Rândunicei (1) (*liseron*)

„Văduvioara“ (franc. *Scabieuse*)

„Mărgăritărel

Lăcrimicare, (franc. *Muguet*, germ. *Maiglöckchen*) și una și alta poetice și frumoase).

„Lumânărica Domnului“

Laptele Cucului“ (2)

„Ceapa Ciorei“ (3)

„Mătasea broaștelor“ (4) etc.

Precum în capitolele din'nainte am încheiat cu câte-va fraze caraghioase ca să dau o idee despre stilul celor crescuți la școala nouă, voi face acum câte-va citațiuni ca să se vadă ce eră limba românească cea veche și s'o pun în comparație cu *Volapückul* din zilele noastre.

Iată o inscripție săpată pe un vas de argint ce se află la Mănăstirea Bistrița din Vâlcea.

„*Românește.*“ Primește Doamne, darul acesta dela robul tău Constantin Brâncoveanu, vel logofăt, care l'a închinat „Sfintei Tale Case“ .....

Volapückește. „*Acceptează Doamne, această donațiune, dela servul tău Constantin Brâncoveanu, vel logofăt care l'a dedicat Sanctei Tale Case*“ ...

Iată acum o scrisoare circulară prin care o biată femeie din Sibiu, proprietara unei case mari de negustorie din acel oraș, înștiința pe cei ce aveau daraveri cu casa sa despre moartea fiului său care conducea afacerile (5)

(1) O floriceică albă, care seamănă cu o rochiță albă.

(2) Când rupi cotorul acestei burueni, vezi într'adevăr o picătură a unui lichid alb, ca laptele.

(3) Buruiiană cu rădăcina în formă de ceapă.

(4) O verdeață ce se întinde pe apele stătătoare.

(5) Am găsit această scrisoare între hârtiile (corespondența, registre etc.) ale unui Negustor mare, Român din Sibiu, care aveă pe la înce-

„Mai cumplit mi s'a rănit inima și sufletul 'mi s'a mâhnit „pentru prea iubit fiul meu, despre care cu părințești la- „crămi insciințez D-vs că la 8 ale luni Aprilie l'au chemat „D-zeu la Sine“.....

Iată cum scria pe vremea aceia (1823), o femeie din clasa negustorească și care de sigur nu învățase carte multă.

Să comparăm cu formulele de azi.

„*Inconsolabili*.....

„Au *onoarea* a vă face cunoscut pierderea prea iubitului „lor..... *Decedat* la..... în *etate* de“..... Progres învederat, nu e vorbă, și de sigur că și scrisorile legionarilor lui Trajan prin care aduceau la cunoștința prietinelor, nunțile, morțile și nașterile erau scrise în acest stil frumos.

CAP. VIII

Am zis că scrierile bisericești, mai ales Cartea Cărților, Biblia, sunt o neprețuită comoară pentru aceia care vor să învețe adevărata limbă românească și să cunoască cu ce frumusețe, cu ce majestate și ce tărie poate exprima tot complexul ideilor omenești. Ca să pun pe cititori în stare de a judeca prin ei însăși cât este de adevărată părerea mea, cred de cuviință a face aici o serie de citațiuni mai lungi, culese din deosebite părți, mai ales ale Vechiului Testament.

Un lucru trebuie însemnat. Cititorul va vedea în lungi citațiuni scoase dintr'o ediție a Biblii din 1819 tipărită la Petersburg (1) cât de mic est în fapt numărul cuvintelor slavonești sau nelatine în fața celor latinești și va putea judeca dacă eră într'adevăr de trebuință și de folos d'a

putul veacului al XIX-lea daraveri cu țara Românească. Ființa acestor documente a fost adusă la cunoștința mea în 1905 de către D-l N. Iorga care în cercetările sale le descoperise la Sibiu; le-am cumpărat la 1906 ca să figureze în partea retrospectivă a secțiunii Comercială la Expozițiunea Jubilară din 1906. Nu știu ce s'a făcut după plecarea mea dela minister cu acele documente de mare preț și de mare interes.

(1) Biblia: *tipărită cu cheltuiala Rosienestei Soțietatî a Bibliiei*. St. Petersburg 1819.

strică limba și d'a o schimonosi cu scop d'a o curățată d'acele puține elemente străine (1).

Asemănat metodei ce am întrebuințat până acum, voi pune față în față două versiuni, una în limba cea veche, alta în limba cea nouă și cititorii vor compara și vor judecă.

Iată întâi imnul tinereței și al dragostei: *Cântarea Cântărilor*.

Cap. I.

„Spune-mi mie, o tu pe care iubește sufletul meu, unde „paști? unde ți-ai pus lăcașul întru miază zi?

„De nu te cunoști pe tine, cea frumoasă între mueri, ești tu pe urma turmelor (2).

Cap. II.

Românește.

„Ca crinul între spini, așa este iubita mea

„Ca mărul între lemnele pădurei
așa este frățiorul meu între feciori:

„Subt umbra lui am dormit și am șezut și dulce e rodul lui în gâtlejul meu

«Rănită de dragoste sunt eu:

Volapuckește.

«Ca crinul între spini așa este *amanta* mea.

„Ca mărul între *arborii Silvei* (3)
așa este frățiorul meu între *juni*

„Subt umbra lui am dormit și am șezut; și dulce e *fructul* lui în gâtlejul meu.

„*Vulnerată de amor* sunt eu.

„Iată iarna a trecut; ploaia s'a dus și a mers la sine; „florile s'au ivit (4) pe Pământ... glasul (5) turturelei s'a auzit „în Pământul nostru; Smochinul (6) au scos mugurii (7)

(1) Zic streine, dar mai exact ar fi a zice *nelatinești*, vorbe intru-pate de mult într'o idiomă, ne mai putând fi privite ca streine.

(2) În toată această parte un singur cuvânt nu e latinesc: *iubesc*.

(3) Stânca apare de *Silvi* incununată (Bolintineanu).

(4) Slav. *iaviti*.

(5) Slav. *glasi*.

(6) Slav. *Smocyn*.

(7) Albanez. *muguli*.

„săi; viile înfloresc și dau miros; (1) Scoală (2) vino, iubita (3) „mea, frumoasa mea, Porumbița mea...

În această minunată și poetică descriere a începutului Primăverii, abia șapte vorbe nu sunt latinești, să punem în locul lor *voce*, *ficul*, *amată*, *parfum*, barbarismul *Columba* (4) în locul latinescului *Porumbiță* și să comparăm. După aceste strofe care cântă tot ce face frumusețea și veselia vieții; dulceața tineretelor, beția dragostei, strălucirea zilelor primăverii începătoare, să ascultăm glasul omului, care a gustat amărăciunea vieții și a înțeles ce lucru deșert sunt și plăcerile și dorințele și pasiunile omenești.

Eclesiast. „Văzut-am toate lucrurile care se fac sub Soare „Și eată toate sunt deșertăciune. Și toate ce au poftit (5) „ochii mei, nu am depărtat dela dânsii, și n'am oprit (6) „inima mea dela nici o desfătare. Și am fericit eu pe toți „cei morți care au murit mai mult decât cei vii care trăesc (7) „până acum, și decât amândoi aceștia, mai bun este cel „ce încă nu s'a născut, carele încă n'a văzut lucrul ce s'a „făcut sub Soare“...

Câte cuvinte streine sunt aici? Abia *trei* (8) din *optzeci* și *unu*. Și ce frumusețe în această limbă adevărat românească!

În cuvintele „Eclesiastului“ domnește melancolia ce cuprinde sufletul omului, care a înțeles cât sunt de înșelă-

(1) Grec—byzantin *myros*.

(2) Șeineanu, arată că acest cuvânt este de origină necunoscută

(3) Slav. *Liubit*.

(4) Șeineanu, Vo. *Columba* citează un vers fără a arăta autorul „*Columba sfâșiată de vultur fără milă*“ iată unde duce ideia că limba românească nu există și că putem fabrica alta după plac. Porumb nu este altceva decât latinescul *Palumbus* transformat după normele limbei românești, *l* schimbându-se în *r* (latinește *gula*, românește *gura*, latinește *Sol*, românește *Soare* etc. etc.).

(5) Slav. *Pohoti*.

(6) Slav. *Oprieti*.

(7) Slav. *Traiati*.

(8) Sau patru dacă tragem *eată* din Albanzul *eată* (Șeineanu V. *eată*)

toare (1) și viața și ceia ce se numește fericirea omului.

Iată acum strigătul desnădăjduirei și al răsvrătirei sufletești a omului asupra căruia s'au năpusit nenorocirile: suferințele care chinuesc trupul, și durerile care rănesc inima: *blestemul lui Iov*;

„După aceasta, au deschis Iov gura sa și au blestemat ziua sa, zicând: Piară ziua în care m'am născut, și noaptea aceea în care s'a zis: Iată bărbat.“

„Noaptea aceea să fie întuneric, și să nu o cerce pe ea Domnul de sus și să nu vie peste ea lumină.

„Să o cuprindă pe ea întunericul și umbra morții; blestemată să fie ziua aceea... Pentru ce n'am murit în pân-tece? Și după ce am eșit din pân-tece, căci n'am murit îndată! Și pentru ce m'au pus pe genunchi? Și pentru ce am supt țâțele?

„Acum dormind a'și tăcea și zăcând m'ași odihni (2) Căci pentru ce au dat celor din amărăciune lumină, și viața sufletelor celor ce sunt în dureri? Care poftesc (3) moartea și nu o inemeresc (4) scurmând-o (5) ca nisce comori (6) și se bucură (7) de o inemeresc.“ (8)

Ca să vedem cât este de frumoasă limba Românească astfel cum se făcuse în mod firesc, incetul cu incetul, în cursul veacurilor, să căutăm acest strigăt sublim al desnădăjduirei în textul Francez sau German al Bibliei; să comparăm, și atunci în loc să ne fie rușine d'a vorbi limba părinților noștri, ne vom simți mândri, și ne vom căi cu

(1) Intr'un testament din mijlocul veacului trecut am citit această expresie a unui om care scria în limba cea adevărată „*Această viață fătarnică*“

(2) Intâiul cuvânt Slavonesc ce se găsește în această lungă bucată

(3) Slav. *Pohoti*.

(4) Slav. *nemerili* a întâlni.

(5) Latin *excorimari*, *rimari*, românește a răma.

(6) Slav. *cămara*, *Vistierie*, locul unde se păstrau lucrurile de preț.

(7) Albanez *bucură*=frumos, plăcut.

(8) În această citațiune, din 136 de cuvinte numai 6 nu se trag din limba latinească.

amar că am ascultat pe pedanții care au vrut să latinizeze cu sila o limbă latinească, și s'o curețe de „*asperitățile Slavice*“

Iată acum învățământul bărbătesc dat de Moise poporului ales ca să întărească inima lui, în ziua luptei și a primejdiei și să ducă pe ostașii lui Israel la biruință pe calea sângeroasă a jertfei și a suferinței.

A doua lege: Cap. 20. „Iar când vei eși la resboi(1) a-
„supra vrășmașului (2) tău, și vei vedeà cai și călăreți și
„norod(3) mai mult decât tine, să nu te temi de ei, că cu
„tine este Domnul Dumnezeuul tău . . .

„Auzi Israele! Voi mergeți astăzi la bătae asupra vrăș-
„mașilor voștri.

„Să nu slăbească (4) inima voastră. Nu vă temeți nici
„vă speriați; nici vă abateți dela fața lor . . . Că Domnul
„Dumnezeul vostru merge înaintea voastră, cu voi . . .

Iarși aci găsim numai patru cuvinte slavonești; și punem în locul lor ridiculul *rezbel*, *inamic*, să zicem în loc de *slăbesc* a fi *imbel*, *flac* sau *debile* (5) și vom strică cu desăvârșire una din cele mai frumoase bucăți din Scriptură.

După nobila povată menită a întări inima ostașului în lupta pentru neamul său, iată mângâerea adusă săracului năpăstuit, și credința în dreptatea judecătorului celui de sus.

Românește: „De vei vedeà în țară, năpasta (6) săracu-
„lui (7) și jefuirea (8) judecății și a dreptății, nu te miră
„de lucrul acesta . . . că cel înalt peste cei înalți ia aminte
„și este mai mult decât ei“.

Volapükcește: „De vei vedeà în țară *opresiunea paupe-*
„*rului* și *fraudarea* judecăței și a *justiției* etc.

(1) Slav. *Resboi*.

(2) Slav. *Vrajsa*.

(3) Slav. *Narod*.

(4) Slav. *Slab*.

(5) Laurian și Massim V^o. *Slab*.

(6) Slav. *Napasti*.

(7) Slav. *Sirak*.

(8) Ruten. *Jehuvati*.

Să trecem acum la câteva părți din biblie în care vom găsi, exprimate în aceeași limbă frumoasă și maestrasă, idei de morală și de adâncă filosofie.

Eclesiast Cap. VII. „Mai bună este mânia (1) decât răsul; „că prin întristarea feței se îndreptează inima. Inima înțelepților în casa plângerilor, iar inima nebunilor în casa „veseliei (2).

În această frumoasă maximă un singur cuvânt e slavonesc; să zicem casa *letii* sau a *jucundității* cum cer Massim și Laurian, și această singură schimbare va face dintr'un ce de o frumusețe rară ceva neplăcut și cacofonic.

Tot în *Eclesiast* (Cap. XI) găsim povește înțelepte și părintești pentru tineri, cărora li se aduce aminte să nu uite în petrecerile lor nici pe Dumnezeu, nici ziua judecății.

„Veselește-te tinere, în tinerețele tale și cu cele bune „să se desfăteze inima ta în zilele tinerețelor tale, și umblă „în căile tale fără de prihană și nu după căderea ochilor „tăi, și să știi că pentru toate acestea te va duce Dumnezeu la judecată . . . Și-ți adu aminte de făcătorul (3) tău, „în zilele tinerețelor tale, mai 'nainte ce vor veni zilele „răutății și se vor apropia anii întru care vei zice: nu „este mie întru această voe . . .

Volapück. „Oblectează-te (4) june în junețele tale și cu „cele bune să se recreeze cordul tău în timpul junețelor tale; „și umblă în căile tale fără de intinațiune (5).

„ . . . și se vor apropia anii într'u care „vei zice: *Aceasta nu'mi este permis* . . .

În cartea înțelepciunii lui Solomon, găsim expusă într'o formă de o frumusețe neîntrecută, o critică aspră și pă-

(1) Grec Bysantin *Mania* (cfr.: franc. manie: „*Ira furor brevis est*)“.

(2) Slav: *Vesel* („*Nu pretendem a justifica un barbarism (!) ca vesel*“ Laurian și Massim, V^o *Vesel*).

(3) În *Volapückul* introdus de curând în Bisericile noastre s'ar zice *Creator*, de și făcător (ce se află în Crez) este latinesc.

(4) Laurian și Massim V^o. *Veseli*.

(5) Idem V^o. *Prihană*.

trunzătoare a doctrinei și a filosofiei materialiste, care la Greci, la Egiptieni, la Romani, puneă mai pre sus de toate, voluptatea, îndestularea poftelor trupești; și din faptul că viața omului este scurtă și trecătoare, nu trăgeă altă morală de cât numai că omul trebuie să se folosească cât mai mult și cât mai în grabă de plăcerile și de desfătările vieții (1). „Că au zis într'u sine, cugetând nedrept. Puțină este, și „cu necaz (2) viața noastră: și nu este leac (3) în moartea „omului.

„Că din nimic ne-am făcut și după aceasta vom fi ca „când n'am fi fost.

„Ca fum este răsuflarea în nasurile noastre, și cuvântul „scânteia care mișcă (4) inima noastră; care stingându-se, „cenușe se va face trupul (5) și duhul (6) se va vărsa în „aerul cel moale..

„.... Și va trece viața noastră ca umbra norului, și se va

---

(1) Astfel (Herodot, cartea II, No. 78) ne spune că în Egipt la mesele celor bogați, se aducea în mijlocul oaspeților încununăți cu flori, o statueta zugrăvită întâișând un trup mort; cel ce o purtă o arată fiecăruia oaspăt și îi ziceă: *Il vezi pe ăsta? bea și te veselește, căci așa ai să fii după moarte*. Tot așa la Romani se aduceă în mijlocul veseliei oaspeților un mic schelet de argint ce se puneă pe masă. Aceiași filosofie materialistă o găsim în versurile atât de cunoscute ale lui Ronsard (veacul al XVI-lea).

„Donc, si vous m'en croyez, mignonne

„Tandis que votre âge fleuronne

„En sa plus verte nouveauté;

„Ceuillez, ceuillez votre jeunesse,

„Comme à cette fleur, la vieillesse

„Fera ternir votre beauté.

Și în altă poezie: „*Ceuillons, ceuillons la rose au matin de la vie*“.

(2) Slav. Nakazu.

(3) Slav. Lieku.

(4) Origină necunoscută (Șeineanu V^o. mișcă).

(5) Slav. trupu.

(6) Slav. Duhu.

„risipi(1) ca negura când se gonește(2) de razele Soarelui.

„Ca umbra trecătoare este viața noastră, și nu este întoarcere sfârșitului(3) nostru.

„Veniți dar să ne dăsfătăm în bunătățile cele de acum ; și să ne slujim(4) de făptura, ca cu tineretele, de grabă.

„De vin de mult preț și de miruri bine mirositoare să ne umplem....

„Să ne cununăm cu flori de trandafiri până nu se veștejesc“.

„Nimeni dintre noi să nu fie neimpărțășit desmerdării noastre ; pretutindeni să lăsăm semne de veselie, căci „aceasta este partea noastră“.

„Să asuprim pe săracul cel drept, și să nu ne fie milă de „văduvă“.

„Și tăria noastră, să ne fie nouă lege dreaptă ; căci ce este slab de nici o treabă nu este“.

Ce frumusețe ! cu ce putere, cu ce tărie se zugrăvește în puține cuvinte trufia și disprețul nemilos al celui tare și nedrept față cu cel slab și cel nenorocit ; *tăria noastră să ne fie nouă lege dreaptă* . . . . Mărturisesc că aproape nu-mi vine să întrebuițez și aici metoda mea de comparație introducând în această sublimă protestațiune în contra unor doctrine corupătoare, cuvintele caraghioase ale limbei celei noi ; aceasta mi se pare o profanație, o batjocorire a unui lucru sfânt și mare.

Dar cu toate acestea, cred că e bine să trec peste această revoltă a sufletului și a gustului meu, ca să se unească și cititorul cu simțământul meu de scârbă și de mânie, văzând cum au batjocorit vandalii din zilele noastre tot ce aveă neamul românesc mai scump și mai frumos, graiul strămoșesc.

(1) Slav. risipati.

(2) Slav. goniti

(3) Slav. Suvrușiti.

(4) Slav. Slujit.

Volapück: De scurtă durată este și *tormentată* viața noastră; și nu este *remediu* în moartea omului. „Cuvântul „este scântee care dă *impulsiune cordului* nostru; care stin- „gându-se, cenușe se va face *corpul*, și *spiritul* se va vărsa „în aerul moale.

„Și va trece viața noastră... și se va *resipa* (1) ca ne- „gura când se *expelle* (2) de razele soarelui... și nu este „întoarcere *finelui* nostru.

„Să *profităm* de *creatura* (3), ca cu *junețele*, de *urgență*...

„De vin *prețios* și de *parfumuri odorante* să ne um- „plem... să ne cununăm cu *rose*...

„Să *participeze* toți la plăcerea noastră; să lăsăm pre- „tutindeni semne de *letifiție* (4).

„Să *oprimăm* pe *pauperul* cel *just*, și să n'avem *pietate* (5) „de văduvă

„Și *forța* noastră să ne fie nouă lege *justă* căci cel *debile* (6) „nu e de nici o *utilitate*.”

Iată acum o bucată din psalmul Impăratului David în care proporția cuvintelor slavonești e mai mare decât în toate cele ce am citat până acum; să judece cititorul dacă stilul nu e tot așa de frumos ca și în cele ce am văzut mai nainte.

Românește: „Și va fi ca un pom răsădit (7) lângă is- „voarele (8) apelor, carele rodul (9) său va da în vremea (10) „sa, și frunza lui nu va cădea”.

Volapückește: Și va fi ca un *arbore plantat* lângă *sorgintea*

(1) Laurian și Massim V^o. risipi.

(2) Idem V^o. (gona).

(3) Volapück bisericescu ce se aude de câtăva vreme.

(4) Laurian și Massim V^o. *Veselie*.

(5) Idem V^o. *milă*.

(6) Laurian și Massim V^o. *Slab*. Ei mai propun *Flac!* sau *Im- belle !!*

(7) Slav. *Saditi*.

(8) Slav. *Isvor*.

(9) Slav. *Rod*.

(10) Slav. *Vrîemě*.

„apelor, carele *fructele* sale le va da în *anotimpul* său, și „frunza lui nu va cădea“.

Din psalmul VI acest strigăt mișcător de chemare în ajutor, de apel la mila Domnului.

„Doamne, nu cu mânia (1) ta, să mă muștri pe mine, nici „cu iuțimea ta să mă cerți. Miluește-mă Doamne că s’au „turburat oasele mele, și sufletul meu s’a turburat foarte...“

Voi încheia această serie de citațiuni încă cu două bucăți deopotrivă frumoase; într’una ni se povestește, cum s’a înfățișat Ester înaintea Împăratului Assuerus ca să ceară milă și ertare pentru neamul său osândit de Împărat după indemnul lui Aman; cea laltă, renumită laudă a virtuților femeii înțelepte, harnice, care face bogăția casei și fericirea bărbatului.

Ester. Cap. II. „Și ea rumenindu-se (2) ca în floarea frumuseții sale, și fața ei blândă și foarte iubită, (3) ear inima „ei încremenită (4) de frică (5). Și intrând prin toate ușile „au-stătut în’aintea Împăratului, și el ședeă pe scaunul „Împărăției sale, cu toate hainele (6) Împărătești; îmbrăcat „tot cu aur și cu pietre scumpe (7) și eră groasnic (8) „foarte. Și ridicând fața sa aprinsă de mânie (9) foarte „mânios s’a arătat. (10) Și a mutat Dumnezeu duhul (11) Împăratului într’u blândețe (12) și speriiindu-se au sărit după

(1) Grec. *Mânia*.

(2) Slav. *Ruměn*.

(3) Slav. *Liubiti*.

(4) Slav. *Cremene*

(5) Grec. *Frike*.

(6) Slav. *Halina*

(7) Slav. *Skopu*

(8) Slav. *Grozav*.

(9) Grec. *Mania*.

(10) Origină necunoscută (Șeineanu).

(11) Slav. *Duh*.]

(12) Iată încă? o pildă] de modul frumos, precis și curat românesc cu care în limba cea veche se exprimau ideile. În jargonul de azi s’ar zice: *A inspirat Domnul blândețe Împăratului*. În cazania ce se

„scaunul său, și au luat pe ea în brațele sale până ce și-a venit în fire și o mângăia pe ea cu cuvinte de pace..

Volapückerste: „Și ea devenind roza ca în floarea frumuseții sale și fața ei blândă și foarte amată, iar cordul ei împietrit de teroare... și el ședeă pe tronul său în ținută Impărătească îmbrăcat tot cu aur și cu petre prețioase și eră foarte teribil și ridicând fața sa aprinsă de furoare foarte furios s'a arătat“.

„Și au transformat Domnul spiritul Impăratului . . . . .
și o consola pe ea cu cuvinte de pace“.

Sfârșesc arătând acum, în ce mod zugrăvește Scriptura muerea înțeleaptă, *menagera de casă* a publicațiunilor noastre de căsătorie. (*Pildele lui Salomon*) „Muere bărbat cine va află, mai scumpă (1) este una ca aceasta, decât petritele de mult preț. Nădăjdueste (2) spre dânsa inima bărbatului „ei . . . . ea lucrează bărbatului ei lucruri bune în toată vieața. — Agonisind (3) lână și in, și au făcut cu mânele „sale lucruri de treabă (4). — Fost-au ca o corabie (5) ce „face negustorie; de departe strânge avuția sa; . . . văzând „moșie (6) au cumpărat-o, și din rodurile (7) mâinilor sale „a sădit (8) vie . . . .

„Gustat-au că bine este a lucra și nu se stinge lumă-

citește în ziua de Sfântul Ion, iată cum se arată taina prin care vinul se face sânge al Mântuitorului: *Se întoarce firea vinului în sânge* (toate acestea latinești). În *Volapücker* modern: *Se transformează natura vinului și devine sânge*.

(1) Slav. *Skopŭ*.

(2) Slav. *Nadejda*.

(3) Grec. ἀγωνισω.

(4) Slav. *Trieba*.

(5) Slav. *Corabli*: (Grec modern; *Coravi*; fr. *Caravelle*).

(6) Albanez. *Moșu*=*Bătrân*; *Moștenire*; *Moșie*.

(7) Slav. *Rodŭ*; *Roditi a naște*.

(8) Slav. *Saditi*.

„narea ei toată noaptea.... Mănele sale au deschis săracului (1) și rod au întins celui lipsit“ (2).

Volapückește: „Muere, bărbat cine va afla, mai *prețioasă*, „este una ca aceasta decât pietrele *prețioase*; *Speră* spre dânsa bărbatul ei..... *procurând* lăna și in și au făcut „cu mâinele sale, *obecte utile*! Fost-au ca un *bastiment de comerț*, de departe strânge avuția sa.... Văzând un *do-meniu* au cumpărat, și din *fructele* mâinelor sale a *plantat* „vie..... Măinele sale au deschis *pauperului*, și *fructe* au „întins celui *egente*“.....

Cu aceasta încheiu seria citațiunilor din Scriptură. Crez că nu e om cu judecată, cu mintea sănătoasă care să nu recunoască cât eră de frumoasă limba strămoșească și că între dânsa și limba caricatură de azi, este o depărtare ca dela Cer la pământ. Să nu uite cititorul un lucru de însemnătate mare, pe care l'am arătat încă dela începutul acestor citațiuni: cât este de mic în fapt numărul cuvintelor de origină străină, față de acela al cuvintelor latinești.

Am văzut fraze întregi, curat latinești; am văzut o citațiune de 81 de cuvinte în care cele nelatinești erau numai *trei* la număr, alta de 131 cu abia *șapte* cuvinte de origină străină.

Iată pentru ce s'a schimonosit și s'a pocit limba de care ar fi trebuit să fim mândri, dacă înțelegem că adevărata mândrie pentru un popor este, d'a păstră cu sfințenie, limba și tradițiile neamului, iar nu d'a se lepădă de trecutul său și d'a se sili să înșele printr'o minciună (încercare de altmintrelea copilărească) pe filologi, pe oamenii de știință ai Europei și de a se amăgi pe sine însuși.

INCHEERE

Apropiindu-mă de sfârșitul acestei lucrări, de mă va întreba cititorul ca Prezydentul pe bietul țăran: *La ce conchizi?*

(1) Slav. *Sirac*.

(2) Grec. *Lipsis*.

voi răspunde cu o zicătoare franceză: *Les plus courtes folies „sont les meilleures.* „Cele mai bune nebunii sunt cele mai „scurte“.

A noastră a ținut șaptezeci de ani și mai bine ; a venit cred, vremea să ne venim în fire, și să ascultăm pe acei care au început o mișcare de reacțiune în contra ideilor nefaste care au făcut așa mult rău limbei și culturei poporului român.

Știu că cuvântul de *reacțiune* nu prea sună plăcut la urechile multora ; multă vreme *Românul* răposatului C. A. Rosetti a pârât și cu mult succes, *reapțiunea* și partidul *reapționar* (1) și cu aceste simple cuvinte a isbutit a deochia pe conservatori în fața unui popor care încă sângera de rănilile unui lung trecut de nenorociri și de suferințe.

Azi suntem, cred, destul de copti ca să nu ne mai speriem de vorbe, să ne uităm la fapte, și să înțelegem, că atunci când am apucat pe o cale greșită care ne rătăcește, nu este nici un rău și nici o rușine dacă, recunoscând greșala în care am căzut, ne întoarcem îndărăt, ca să apucăm calea cea adevărată, aceia care ne duce acolo unde voim să ajungem.

O serie de măsuri se pot lua : să dea Dumnezeu, ca cât mai în grabă să fie luate.

I. Ași propune, ca o comisiune compusă din oameni care știu ce este adevărata limbă românească (cum spre pildă Coșbuc, Goga, Gârleanu și alții) să fie însărcinată de Ministerul Instrucției publice ca să alcătuească o listă, un vocabular cât se poate de întreg al tuturor neologismelor care nu se pot apăra nici măcar prin ideia greșită a latinizării limbei, adică a cuvintelor românești de origine latină, înlocuite prin altele luate cele mai multe după asemănarea celor franceze ca : *fluviu, ambi, arbori. fructe, june, danț, asasinat, premeditare* etc. (2).

(1) Aceasta a fost multă vreme ortografia *Românului*

(2) Vezi lista (dealmintrelea sumară) ce am alcătuit la Capul VI a acelor cuvinte.

A. Acel vocabular să fie trimis în toate școlile normale cu instrucțiuni categorice, ca d'acum înainte să nu mai învețe pe viitorii învățători ai poporului a întrebuiți acele neologisme absurde, ci să se întoarcă la adevăratele zicerii românești pe care fără nici un cuvânt și fără nici un folos le-am părăsit.

B. Acel vocabular să fie trimis cu aceleași instrucțiuni în toate școlile învățământului primar dela sate și dela orașe ca institutorii și învățătorii cei de acum, deși crescuți la școala pedantismului nesocotit care domnește de atâția ani în învățământul nostru, să-și schimbe metodele și să nu mai întrebuițeze neologismele care au stricat limba românească.

II. Acea comisiune să întocmească un al doilea vocabular, în care să se înscrie toate cuvintele care deși de origină nelatinească, nu se pot scoate din graiul românesc, fără a-l vătăma; și anume acelea care fiind intrate de veacuri, în idioma noastră, s'au dospit, s'au intrupat, din care s'au născut ziceri, zicători, diminutive, derivate, ce nu se pot pierde fără pagubă mare și folos puțin (1).

Și acest al doilea vocabular să fie trimis ca și cel dintâiul cu aceleași instrucțiuni, școlilor normale și celor primare, precum și celor din învățământul secundar (licee, gimnazii etc).

III. Ministerul sau Academia Română, să însărcineze iarăși o comisiune de oameni învățați, cu gust și bun simț, care să alcătuiască câteva culegeri, nu prea mari nici prea încărcate, de bucăți alese pentru frumusețea și caracterul curat românesc al stilului (2).

- 1) Din scrierile vechilor noștri cronicari;
- 2) Din folklorul nostru;
- 3) Din basmele și legendele populare;

(1) Vezi câteva pilde în Cap, III; aceste puține sunt date numai *exempli gratia*; sunt altele multe.

(2) Astfel sunt spre pildă *Antologiile*, adică culegerile de poezii sau părți din poeziile cele mai frumoase ce sunt într'o literatură.

- 4) Din Scriptură ;
- 5) Din poezii noștri moderni care au scris adevărata limba românească (1)
- 6) Din zicătorile, și locuțiunile mai caracteristice ale limbei populare.

Aceste cărțicele, să nu credem că ar trebui să fie opere de erudiție în care să se adune tot ce privește o materie, spre pildă deosebitele variante ale aceleiași legende, ale aceleiași basm, sau toate zicătorile, toate basmele populare.

Nu: din lucrările de erudiție ale filologilor și ale învățaților, trebuie ca oamenii cu gust literar și delicat să ea numai ce e mai frumos, mai tipic, mai național, ca să nu îngreueze prea mult memoria și să nu răpească vreme prea multă școlarilor ; alta este o lucrare de erudiție, alta una menită a fi pusă în mâna școlarilor din învățământul primar și secundar ; aceste cărți să fie citite, comentate de profesori care să arate școlarilor frumusețea bucăților ce vor cuprinde; să li se dea ca model de stil, să le învețe pe din afară, ca astfel să reintre în mintea și în memoria noilor generații graiul viu, original, colorat al poporului nostru.

În sfârșit în licee, în gimnazii să se ea ca normă și ca scop, ca d'acum înainte învățământul limbei românești să fie așezat pe adevăratele sale temelii. Volapückul, care a necinstit limba noastră să fie isgonit de profesori cu acelaș zel cu care de atâția ani, au prigunit cuvintele slave sau grecești ; școlarii să învețe dela profesorii lor a vorbi și a scri adevărata limba românească, iar nu cea fabricată în mod artificial de pedanții, neștiutori de carte ; la examene, la concursuri, la exerciții de compoziție și de stil, numai aceia să capete notele cele mai bune și să fie clasați cei dintâi care vor dovedi că cunosc, vorbesc și scriu limba românească, iar nu jargonul care e o cor-

(1) Din care aș scoate hotărit pe Bolintineanu cu versurile lui ca: „Pe două zeci de rose eu 'număr ani mei“.

citură de franțuzească, italienească și latinească ce se bucură de ani îndelungați de nenorocitul privilegiu d'a fi privit ca fiind limba noastră națională. Să se facă un mic glosariu de locuțiunile, zicerile stricate, luate din limbi streine (ca: *are aerul de a fi; gălesc ca; facă cerul* etc.) și să se arate cum trebuie aceași idee să fie exprimată în adevărata limbă românească.

Aceasta din partea celor îmbrăcați cu puterea publică și cu dreptul d'a îndrumă pe învățătorii tineretului român pe calea adevăratului naționalism, dela care ne-am abătut.

Iară rolul de căpetenie va fi al poeților, al prozatorilor noștri. Cei dintâi (vorbesc de poeții cei adevărați) au știut să se ferească d'a cădea în păcatul fabricantilor de limbă, și și-au dat seama că poezie adevărată nu putea fi cu Esperanto sau cu Volapück; prozatorii dela o vreme, au început și ei o mișcare de reacțiune: să dea Domnul că acea mișcare să se întindă și să ne facă să găsim din nou comoara ce primisem dela strămoșii noștri, și pe care ca niște copii risipitori am nesocotit-o, și am prăpădit-o, o limbă, de sigur mai bogată, mai complexă de cât aceia a Românilor de acum o sută de ani; dar care, ca și a lor, să fie românească, iar nu pseudo-franțuzească-latinească-italienească.

Dixi et salvavi animam meam.

